

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

KRIMINĀLSODS “SABIEDRISKAIS DARBS”

BAKALaura DARBS

Autore: **Digna Bendzelovska**

Studenta apliecības Nr. db18067

Darba vadītāja: Mg.iur. Evija Vīnkalna

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba nosaukums “Kriminālsods “Sabiedriskais darbs”” sevī ietver jau jaunā soda veida nosaukumu, kurš pieņemts 2020.gada 17.decembrī un Krimināllikumā stāsies spēkā 2022.gada 1.janvārī, attiecīgi arī bakalaura darbā autore izmantos jauno soda veida nosaukumu. Autore uzskata, ka bakalaura darba temats ir aktuāls, jo tas kā “Sabiedriskais darbs” tiek definēts tikai ar 2022.gada 1.janvārī. Līdz ar to šie grozījumi ietekmē ne tikai paša soda veida nosaukumu, bet arī tā piemērošanu.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt un analizēt kriminālsoda “sabiedriskais darbs” jēdzienu, piemērošanu, vēsturisko attīstību, kā arī īpatnības un problēmas kādas bijušas līdz šim un kā to ietekmēs un mainīs Krimināllikuma grozījumi kuri stājas spēkā 2022.gada 1.janvārī.

Darba uzdevums ir apskatīt tiesisko regulējumu Latvijā un ārvalstīs un izpētīt 2022.gada 1.janvāra spēkā stājušos grozījumus Krimināllikumā, attiecīgi apskatot arī jautājumu par kriminālsoda “Sabiedriskais darbs” piemērošanu nepilngadīgajiem un ietekmi pēc iepriekš minētajiem grozījumiem Krimināllikumā.

Atslēgvārdi – piespiedu darbs, sabiedriskais darbs, soda veids, nepilngadīgais, probācijas klients

ANNOTATION

The title of the Bachelor's thesis “Criminal Punishment “Public Work”” includes the title of the new type of punishment, which was adopted on December 17, 2020 and will enter into force in the Criminal Law on January 1, 2022. The author believes that the topic of the bachelor's thesis is topical, because it is defined as "Public work" only from January 1, 2022. Consequently, these amendments affect not only the name of the type of penalty itself, but also its application.

The aim of the bachelor's thesis is to study and analyze the concept, application, historical development of criminal punishment, as well as the peculiarities and problems that have existed so far and how it will be affected and changed by the amendments to the Criminal Law that come into force on January 1, 2022.

The task of the work is to look at the legal regulation in Latvia and abroad and to study the amendments to the Criminal Law that came into force on January 1, 2022, accordingly, considering the issue of the application of the criminal penalty “Public Work” to minors and the impact after the above-mentioned amendments to the Criminal Law.

Keywords - forced labor, community service, type of punishment, minor, probation client

SATURS

IEVADS	5
1. SABIEDRISKĀ DARBA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA	6
2. SABIEDRISKĀ DARBA RAKSTUROJUMS.....	15
2.1 Sabiedriskā darba jēdziens un mērķis	15
2.2 Sabiedriskā darba piemērošana	28
2.3 Sabiedriskā darba izpilde	44
3. SABIEDRISKĀ DARBA REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS	54
KOPSAVILKUMS	62
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	66

IEVADS

“Piespiedu darbu” kopš 2022.gada 1.janvāra aizstāj ar nosaukumu “Sabiedriskais darbs”, saskaņā ar grozījumiem Krimināllikumā kuri pieņemti 2020.gada 17.decembrī. Attiecīgi autore turpmāk darbā nosaukumu “piespiedu darbs” aizstās ar nosaukumu “sabiedriskais darbs”. Piespiedu darbs jeb sabiedriskais darbs daudzu valstu krimināllikumos ir ticis iekļauts nesen līdz ar to uzskatāms par jaunu soda veidu, Latvijā šis brīvības atņemšanas alternatīvais soda veids tika iekļauts 1999.gadā kad stājās spēkā jaunais Krimināllikums. Ar 2022.gada 1.janvāri Krimināllikuma 40.pants izteikts jaunā redakcijā, proti, kriminālsods “Sabiedriskais darbs” kā pamatsods vai papildsods ir personas piespiedu iesaistīšana tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām, fiziskajām spējām un attīstības līmenim piemērotos sabiedrībai nepieciešamos darbos no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. Autoresprāt temats ir aktuāls, jo ar 2022.gada 1.janvāra spēkā stājušajiem grozījumiem mainās personu loks kuriem var piemērot sabiedrisko darbu, kā arī attiecībā uz nepilngadīgajiem mainās sabiedriskā darba piemērošanas kārtība.

Autore bakalaura darbā izvirzījusi mērķi – analizēt un izpētīt sabiedriskā darba vēsturisko attīstību, sabiedriskā darba jēdzienu, piemērošanu un izpildes kārtību. Attiecīgi analizējot arī piemērošanu attiecībā uz nepilngadīgām personām.

Lai izpildītu mērķi, autore izvirza turpmāk minētos uzdevumus:

- 1) Izpētīt un analizēt kriminālsoda – sabiedriskais darbs – vēsturisko attīstību;
- 2) Analizēt sabiedriskā darba jēdzienu;
- 3) Apskatīt un analizēt sabiedriskā darba piemērošanas un izpildes kārtību;
- 4) Izpētīt un apskatīt sabiedriskā darba regulējumu ārvalstu krimināllikumos;

Darbā izmantotas vairākas pētījuma metodes – vēsturiskā, analītiskā un salīdzinošā metode.

Bakalaura darbs sastāv no trīs nodaļām, ievada, kopsavilkuma un izmantotās literatūras un avotu saraksta. Bakalaura darba pirmajā nodaļā apskatīta sabiedriskā darba vēsturiskā attīstība. Darba otrā nodaļa sastāv no trīs apakšnodaļām kurās aprakstīts un analizēts sabiedriskā darba raksturojums, proti, sabiedriskā darba jēdziens un mērķis, piemērošana un izpilde. Darba trešajā nodaļā apskatīts un salīdzināts sabiedriskā darba regulējums ārvalstīs.

1. SABIEDRISKĀ DARBA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Sabiedriskā darba vēsturisko attīstību nepieciešams aplūkot un analizēt, lai saprastu, kā ir attīstījies kriminālsods sabiedriskais darbs un kā tas secīgi ir mainījies dažādos attīstības posmos.

“Sabiedriskais darbs, kas pazīstams arī kā sabiedrības restitūcija, ir soda veids, kas paredzēts, lai gūtu labumu sabiedrībai, kurai ir nodarīts kaitējums likumpārkāpēja nozieguma rezultātā.¹”

“Krimināllikumā 40.pantā norādītais sods – sabiedriskais darbs – ir jauns soda veids, kāda Latvijas kriminālkodeksā un 1933.gada Sodu likumā nebija. Latvijas Republikas tiesas šo sodu piemēro samērā bieži, ko apstiprina Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas rīcībā esošā informācija. Pie tam ar katru gadu pieaug to personu skaits, kurām tiesas kā sodu piespiež sabiedrisko darbu. Tā, ja 2000.gadā ar sabiedrisko darbu sodīto personu skaits veidoja 4,7 procentus no visu notiesāto personu kopskaita, tad 2006.gadā tas jau bija sasniedzis 19,6 procentus.”²

“Sodi par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu vainīgajām personām ir piemēroti vienmēr. Gadsimtu gaitā, attīstoties sabiedrībai, mainījusies izpratne par soda būtību, tā piemērošanas mērķiem. Valstis ir atteikušās no atsevišķu sodu veidu, kas vairs neatbilst jaunajiem apstākļiem, piemērošanas, taču joprojām pasaules valstu krimināllikumos sastopami tradicionāli pamatsoda veidi – brīvības atņemšana un naudas sods. Piespiedu jeb sabiedriskais darbs daudzu valstu krimināllikumos tika iekļauts samērā nesen un uzskatāms par jaunu soda veidu. Tā rašanās saistāma ar nepieciešamību reformēt sodu sistēmas, pilnveidot tās, blakus tradicionāliem sodiem ieviest jaunus soda veidus kā alternatīvu brīvības atņemšanas sodam saskaņā ar vispārējiem humānisma un cilvēktiesību principiem, radot labvēlīgus apstākļus likumpārkāpēju atturēšanai no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas un iekļaušanai sabiedrībā. Nepieciešamība paaugstināt kriminālsodu sistēmās iekļauto sodu efektivitāti, kā arī vēlme blakus brīvības atņemšanas sodam un citiem ar ieslodzījumu saistītiem sodiem noteikt jaunus soda veidus, kas izciešami sabiedrībā un kuru izpilde tātad nav saistīta ar personas izolāciju no tās, pakāpeniski

¹ [b.a.] “What kind of community service can a judge order?” Pieejams: <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/what-kind-community-service-can-judge-order.html> [aplūkots 29.11.2021.]

² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 352.lpp.

noveda pie domas ieviest krimināllikumos tādu soda veidu, kas ļautu sasniegt soda mērķus, bet kuram nebūtu brīvības atņemšanas sodam piemītošās negatīvās iezīmes un kas personu "neiezīmēs" uz visiem laikiem kā noziedznieku, "nepielīmēs viņam noziedznieka etiķeti", bet mēģinās pēc iespējas integrēt sabiedrībā". Taču ne visām pasaules valstīm šajā jautājumā ir vienota pieeja. Ir valstis, "kas grib ieslodzīt cietumos tik daudz cilvēku, cik vien tās var atļauties, un par to neuztraucas. Tās neredz nekādu vajadzību mainīt ierasto kārtību". Pie šādām valstīm pieder ASV, Saūda Arābija, Irāna, Austrālija un Jaunzēlande. Un ir "valstis, kas grib retāk piemērot ieslodzījumu. Kas vien iespējams, tās cenšas rast labāku izeju. Latvija var lepoties ar to, ka kopā ar lielāko daļu Eiropas, Āfrikas un Latīņamerikas valstu un Kanādu ir valstu otrajā grupā".³

"XX gadsimta septiņdesmitie gadi bija laiks, kad daudzas Eiropas un citu reģionu valstis ieviesa jaunu sabiedrībā izciešamu sodu – sabiedrisko darbu (piespiedu darbu). Lielbritānija ir viena no pasaules valstīm, kurai ir visveiksmīgākā pieredze likumpārkāpēju iesaistīšanā sabiedriskajos darbos. Jau 1970.gadā valdības izveidotās komisijas ziņojumā tika atbalstīta nepieciešamība ieviest jaunu soda veidu – bezmaksas pakalpojumu sniegšana sabiedrībai, kas likumpārkāpējiem atlīdzināt ne tik daudz cietušajiem, bet gan vietējai sabiedrībai nodarītos zaudējumus. Šim soda veidam bija sevī jāietver soda, atlīdzinošie un rehabilitējošie elementi, un to Anglijā un Velsā ieviesa 1973.gadā. Jaunā soda ieviešanas praksei sekoja Portugāle (1982.gadā), Francija (1983.gadā, kur darbs sabiedrības interesēs tika paredzēts kā pamatsods un arī kā soda izpildīšanas atlikšanas veids), Nīderlande (1987.gadā). Zviedrija sabiedriskos darbus eksperimenta veidā (visā valstī tos eksperimentāli piemēro no 1994.gada). Norvēģijā sabiedriskos darbus sāka piemērot 1991.gadā pēc vairāku gadu ilga eksperimenta; Dānijā – 1992.gadā pēc desmit gadu ilga eksperimentu perioda; Luksemburgā – kopš 1994.gada; Čehijā un Spānijā jaunais sods spēkā no 1996.gada, Latvijā no 1999.gada, Lietuvā – no 2003.gada, Krievijas Federācijā – no 2005.gada utt. Pašlaik sabiedrisko darbu (piespiedu darbu) piemēro Lielbritānija (Anglija, Skotija, Velsa), ASV, Baltkrievija, Čehija, Dānija, Francija, Igaunija, Itālija, Izraēla, Kanāda, Kazahstāna, Krievijas Federācija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Moldova, Nīderlande, Norvēģija, Portugāle, Somija, Spānija, Ukraina, VFR, Ziemeļīrija, Zviedrija u.c. Sabiedriskais darbs (piespiedu darbs) ir paredzēts 28 no 45 Eiropas

³ Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 8.lpp.

Padomes dalībvalstu kriminālsodu sistēmām. Sabiedriskā darba iekļaušanu savos krimināllikumos joprojām apspriež daudzas pasaules valstis.”⁴

“Sekojošā krimināltiesību attīstības tendencēm pasaulē un Rietumeiropā, Latvijā sabiedriskais darbs (piespiedu darbs) kā pamatsods tika iekļauts 1998.gada 17.jūnijā Saeimā pieņemtajā Krimināllikumā⁵, kas stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī. Sabiedriskais darbs kā soda veids noteikts Krimināllikuma 36.pantā "Soda veidi", tam veltīts arī patstāvīgs 40.pants "Sabiedriskais darbs" un citi.”⁶

Turpmāk bakalaura darba otrās nodaļas ietvaros tiks analizēta arī sabiedriskā darba piemērošana nepilngadīgajiem un to īpatnībām, līdz ar to būtu jānorāda arī uz Krimināllikuma VII nodaļu par nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnībām, proti, KL 64.pantu kurš nosaka nepilngadīgo atbildību, 65.panta pirmās daļas 3.punktā noteikto, ka nepilngadīgajiem piemērojams soda veids – sabiedriskais darbs.

“Sabiedriskā darba kā kriminālsoda ieviešana Latvijā ir vērtīgs ieguldījums valsts kriminālsodu sistēmas humanizācijas un sodu izpildes sistēmas reformas attīstībā. Krimināllikums ir pirmais normatīvais akts, kurā Latvijā paredzēts jauna veida kriminālsods – sabiedriskais darbs. Neviens cits Latvijas teritorijā spēkā esošais krimināllikums (ne 1933.gada Sodli likums, ne padomju laika likumi un Latvijas Kriminālkodekss) šādu soda veidu neparedzēja. Jāatzīmē, ka XIX un XX gadsimta sākumā spēkā esošajos dažu valstu kriminālkodeksos piespiedu kārtā veikts darbs tika saistīts ar brīvības atņemšanas sodu. Arī 1933.gada Sodli likumā⁷ tika paredzēti spaidu darbi uz visu mūžu vai uz laiku no četriem līdz piecpadsmit gadiem (13.pants). Vēsturiskās attīstības gaitā radušies dažādi ieslodzījuma veidi ar dažādiem nosaukumiem. Sodli likumā minētie spaidu darbi ir viens no ieslodzījuma veidiem. Līdz ar to spaidu darbiem kā bargam sodam Sodli likumā pēc būtības nav nekā kopīga par sabiedrisko darbu mūsdienu krimināltiesībās, kaut gan abu sodu nosaukumos ir iekļauts vārds “darbs.” Spaidu darbs bija viens no brīvības atņemšanas veidiem, kuru blakus tādiem ar personas izolāciju saistītiem sodiem kā pārmācības nams, cietums un arests arī reglamentēja

⁴ Ibid. 9-10.lpp.

⁵ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998 [01.04.1999.red.]

⁶ Reigase A., 2010, 10.lpp.

⁷ Sodli likums: LV likums. Pieņemts 02.01.1934. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1283> [aplūkots 29.11.21.]

Sodu likums. Tādējādi nav pamata spaidu darbus saistīt ar jauno sodu – sabiedriskais darbs vai arī uzskatīt tos par sabiedriskā darba pirmsākumu: 1) spaidu darbs bija viens no brīvības atņemšanas veidiem. Sabiedriskais darbs nav saistīts ar brīvības atņemšanu un ir viens no sabiedrībā izciešamajiem sodiem; 2) spaidu darbi parasti Sodu likumā bija paredzēti par smagu noziegumu izdarīšanu. Savukārt piespiedu darbs Krimināllikumā galvenokārt noteikts kā sods par kriminālpārkāpumu un mazāk smagu noziegumu izdarīšanu; 3) spaidu darbus varēja noteikt uz zināmu laiku vai uz visu mūžu. Sabiedriskā darba izpilde nosakāma tikai veicamā darba stundās; 4) spaidu darbos notiesātās personas sevišķi svarīgos gadījumos tiesa varēja nolemt turēt važās (Sodu likuma 13.panta otrā daļa, 61.pants), kas bija represiju pastiprinošs līdzeklis un faktiski uzskatāms par miesas sodu.”⁸

Saskaņā ar Latvijas PSR kriminālkodeksa 20.pantu⁹ sodu piemēro, ne vien lai sodītu par izdarīto noziegumu, bet soda mērķis ir arī labot notiesātos un tos pāraudzināt, lai tie godīgi izturētos pret darbu, precīzi pildītu likumus, cienītu sociālistiskās sadzīves noteikumus. Soda mērķis ir arī panākt, lai tiklab notiesātie, kā arī citas personas neizdarītu jaunus noziegumus. Sods padomju krimināltiesībās ir valsts piespiedu līdzeklis, ko saskaņā ar krimināllikumu piemēro tiesa. Padomju valsts vārdā personām, kas vainīgas noziegumu izdarīšanā, savienojot sodīšanas uzdevumus ar labošanas un pāraudzināšanas uzdevumiem.¹⁰

“Tā laika Latvijas PSR kriminālkodeksa 21.pants noteica sodu veidus, proti, personām, kas izdarījušas noziegumus var tikt piemēroti šādi pamatsodi:

1) brīvības atņemšana; 2) nometinājums; 3) izsūtījums; 4) labošanas darbi bez brīvības atņemšanas; 5) tiesības atņemšana ieņemt noteiktus amatus vai tiesības atņemšana uz zināmu nodarbošanos; 6) atbrīvošana no amata; 7) naudas sods; 8) sabiedriskais nopelums. Obligātā dienesta karavīrus var sodīt arī ar nosūtīšanu uz disciplināro bataljonu.

Bez pamatsodiem notiesātajiem var piemērot šādus papildsodus:

⁸ Reigase A. 2010, 10-12 lpp.

⁹ Latvijas kriminālkodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [pamatredakcija 01.04.1962.-30.04.1998.]

¹⁰ Dzenīša J. un Niedres A. Vispārīgā redakcija. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 110.lpp.

1) mantas konfiskāciju; 2) vecāku tiesību atņemšanu; 3) militārās dienesta pakāpes vai speciālā nosaukuma atņemšanu. Izsūtījumu, nometinājumu, tiesības atņemšanu ieņemt noteiktus amatus vai tiesības atņemšanu uz zināmu nodarbošanos, atbrīvošanu no amata un naudas sodu var piemērot ne vien kā pamatsodu, bet arī kā papildsodu.”¹¹

“Latvijas PSR kriminālkodeksa 21.pantā dota sodu sistēma. Ar sodu sistēmu padomju krimināltiesībās saprot noteiktā kārtībā izvietotu sodu veidu izsmeļošu uzskaitījumu, ko tiesas var piemērot personām, kas vainīgas nozieguma izdarīšanā. Tādējādi sodu sistēma ir tiesai obligāts sodu veidu uzskaitījums, ko tā var piemērot, pie tam kodeksā ikviena soda veida robežas ir precīzi noteiktas. Tiesa, nosakot sodu, var piemērot tikai šajā pantā norādītos kriminālsodus, bet likumā norādītajos gadījumos arī izņēmuma soda veidu – nāves sodu. Sodi šeit ir uzskaitīti tādā secībā, ka vispirms tiek nosaukti smagāki sodu veidi, pārejot uz vieglākiem. Kriminālsodus pēc to piemērošanas iedalīja pamatsodos, kurus piemēro patstāvīgi un kurus nevar piemērot papildus pie citiem sodiem; papildsodos, kurus patstāvīgi piemērot nevar; tiesa tos piemēro tikai kopā ar pamatsodiem; sodos, kurus var piemērot ne vien kā pamatsodus, bet arī kā papildsodus. Tiesa notiesātajam var piemērot tikai vienu pamatsodu. Tikai pamatsodi ir:

- a) brīvības atņemšana; b) labošanas darbi bez brīvības atņemšanas; c) sabiedriskais nopelums un d) obligātā dienesta karavīru nosūtīšana uz disciplināro bataljonu. Tikai papildsodi ir: a) mantas konfiskācija; b) vecāku tiesību atņemšana un c) militārās dienesta pakāpes vai speciālā nosaukuma atņemšana.”¹²

Latvijas PSR kriminālkodeksa 26.pants¹³ noteica, ka labošanas darbi bez brīvības atņemšanas nosakāmi uz laiku no viena mēneša līdz vienam gadam, un šo sodu izcieš saskaņā ar tiesas spriedumu vai nu notiesātā darba vietā, vai citās vietās notiesātā dzīves vietas rajonā. No tās personas izpeļņas, kam piespriesti labošanas darbi bez brīvības atņemšanas, ietur atvilkumus par labu valstij tiesas spriedumā noteiktajā apmērā piecu līdz divdesmit procentu robežās. Darba nespējīgām personām vai personām, kas kļuvušas darba nespējīgas jau pēc tiesas sprieduma taisīšanas, tiesa labošanas darbu vietā nosaka naudas sodu vai sabiedrisku

¹¹ Ibid.

¹² Ibid. 112.-113.lpp.

¹³ Latvijas kriminālkodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [pamatredakcija 01.04.1962.-30.04.1998.]

nopelumu, vai arī atbrīvo tās no soda šā kodeksa 52. pantā paredzētajā kārtībā. Ja notiesātais izvairās izciest labošanas darbu sodu darba vietā, tiesa var aizstāt labošanas darbu soda neizciesto laiku ar labošanas darbiem citās vietās notiesātā dzīves vietas rajonā pēc to iestāžu norādījuma, kas pārzina šos darbus. Ja notiesātais izvairās izciest labošanas darbu sodu pēc to iestāžu norādījuma, kas šos darbus pārzina, tiesa var aizstāt neizciesto laiku ar brīvības atņemšanu, pamatojoties uz šā kodeksa 40. pantā paredzētajiem noteikumiem. Kārtību, kā izciest labošanas darbu sodu bez brīvības atņemšanas, nosaka labošanas darbu likumdošana.

“Labošanas darbi bez brīvības atņemšanas ir sods, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu. Tas izpaužas tajā apstākļi, ka no notiesātās personas izpeļņas ietur atvilkumus par labu valstij. Labošanas darbus bez brīvības atņemšanas var piemērot tikai kā pamatsodu. Tos var piemērot gadījumos, kad šis soda veids paredzēts panta sankcijā, kad tiek piemēroti 41., 50. un 51. pantu noteikumi, kā arī aizstājot naudas sodu ar labošanas darbiem. Tiesa piespriežot labošanas darbus bez brīvības atņemšanas, nosaka atvilkumus piecu līdz divdesmit procentu robežās. Atvilkuma apmērus no notiesātās personas izpeļņas un soda laiku tiesa katrā konkrētā gadījumā nosaka, vadoties no likuma prasībām par soda individualizāciju. Tiesai it īpaši jānoskaidro tiesājamo materiālie apstākļi, sevišķi nepilngadīgo, kas strādā uzņēmumos, padomju saimniecībās, kolhozos un iestādēs. Labošanas darbus bez brīvības atņemšanas izcieš saskaņā ar tiesas spriedumu notiesātā darba vietā vai citās vietās, kuras norādījušas iestādes, kas izpilda šo soda veidu, taču notiesātā dzīves vietas rajonā, ievērojot viņa darba spējas un, pēc iespējas, specialitāti. Ja notiesātais ir nepilngadīgais, tad bez tam ievēro nepieciešamību pienācīgi pārraudzīt viņa uzvedību un viņa sekmes ražošanas kvalifikācijas iegūšanā. Labošanas darbi bez brīvības atņemšanas nav piemērojami darba nespējīgām personām. Ja notiesātā persona kļuvusi darba nespējīga jau pēc sprieduma taisīšanas, tiesa labošanas darbu vietā tai nosaka naudas sodu vai sabiedrisku nopelumu. Notiesātas personas, kas pēc tiesas sprieduma taisīšanas vai soda izciešanas laikā saslimušas ar gara vai citu smagu slimību, tiek atbrīvotas no soda izciešanas slimības dēļ. Labošanas darbus bez brīvības atņemšanas nevar noteikt karavīriem. Labošanas darbi bez brīvības atņemšanas karavīriem aizstājami ar turēšanu virssardzē uz laiku līdz diviem mēnešiem. Nosakot sodu labošanas darbu veidā pēc vairākiem spriedumiem, var saskaitīt tikai labošanas darbu termiņus atbilstoši 39. pantā paredzētajiem noteikumiem. Ieturējumi apmēri no darba algas nav saskaitāmi. Tiesa labošanas darbus bez brīvības atņemšanas nosaka uz laiku no viena mēneša līdz vienam gadam. Ir divējāda šī soda veida izpildes kārtība. Labošanas darbus bez brīvības atņemšanas izcieš valsts, sabiedriskajos un kooperatīvajos uzņēmumos, iestādēs vai organizācijās. Personas, kas notiesātas ar labošanas darbiem bez brīvības atņemšanas darba vietā, paliek strādāt iepriekšējā amatā vai darbā tajā

paša uzņēmumā, iestāde, organizācijā, kur viņas strādājušas līdz notiesāšanai. Šīs personas citā amatā vai darbā var pārcelt tikai pēc vispārējiem noteikumiem, kas paredzēti likumdošanā. Šo veidu piemēro personām, kam ir patstāvīga darba vieta. Tiesas parasti nevar noteikt labošanas darbus darba vietā personām, kuras izdarījušas noziegumu, kas saistīts ar savu dienesta vai profesionālo pienākumu izpildīšanu, soda audzinošo un brīdinošo nozīmi (pārdevējiem, kas notiesāti par pircēju apkrāpšanu, personām, kas piesavinājušās tām uzticētās materiālās vērtības vai naudas līdzekļus u.c.) Otrs šī soda izpildes veids, kad personu nosūta izciest labošanas darbus bez brīvības atņemšanas citās vietās, ir smagāks. To piemēro personām, kam sprieduma taisīšanas laikā nav patstāvīga darba, kā arī kad, ievērojot konkrētos lietas apstākļus, notiesātā personību, nozieguma izdarīšanas apstākļus, paša nozieguma sabiedrisko bīstamību, nav lietderīgi viņu atstāt iepriekšējā darba vietā. Personas, kas notiesātas ar labošanas darbiem bez brīvības atņemšanas citās vietās, izsauc šī soda vieda izpildītājas iestādes un nosūta uz attiecīgu uzņēmumu, iestādi vai organizāciju notiesātā dzīves vietas rajonā. Labošanas darbu bez brīvības atņemšanas izciešanas vietas, ko noteikušas iestādes, kas izpilda šo soda veidu, atrodas notiesātā dzīves vietas rajonā, tas ir, tās apdzīvotās vietas robežās, kur notiesātais dzīvo, vai arī apvidū, no kurienes viņš sakarā ar satiksmes apstākļiem un izpildāmā darba raksturu var ik dienas atgriezties savā patstāvīgajā dzīves vietā. Personām, kas notiesātas ar labošanas darbiem bez brīvības atņemšanas, soda izciešanas laikā izdara atvilkumus no izpeļņas valsts ienākumos apmēros, kas noteikti ar tiesas spriedumu. Labošanas darbu bez brīvības atņemšanas izciešanas laikā aizliegts notiesātos atlaist no darba pēc paša vēlēšanās bez iestāžu atļaujas, kuru pārziņā ir šī soda veida izpilde. Labošanas darbu bez brīvības atņemšanas izciešanas laiku neieskaita notiesātā vispārējā un nepārtrauktajā darba stāžā. Ja notiesātā persona, izciešot labošanas darbus bez brīvības atņemšanas, apzinīgi strādājusi un priekšzīmīgi uzvedusies, šo laiku var ieskaitīt viņas vispārējā darba stāžā ar tiesas lēmumu likumā noteiktajā kārtībā. Personām, kas notiesātas ar labošanas darbiem bez brīvības atņemšanas, soda izciešanas laikā kārtējo atvaļinājumu nepiešķir. Soda izciešanas laiku neieskaita stāžā, kas dod tiesības saņemt atvaļinājumu, atvieglojumus un darba algas piemaksas. Personām, kas izcieš labošanas darbus bez brīvības atņemšanas, pārejošas darba nespējas, grūtniecības un dzemdību pabalstus aprēķina no izpeļņas, atskaitot ar tiesas spriedumu noteiktos atvilkumus. Ja persona, kas notiesāta ar labošanas darbiem bez brīvības atņemšanas, ļaunprātīgi izvairās no soda izciešanas, tiesa var neizciesto labošanas darbu laiku aizstāt ar brīvības atņemšanu uz tādu pašu laiku. Labošanas

darbu bez brīvības atņemšanas soda izpildes kārtību un noteikumus sīkāk nosaka Latvijas PSR labošanas darbu kodekss¹⁴.”¹⁵

Iepriekš minētais Latvijas PSR labošanas darbu kodekss tika pieņemts 1970.gada 23.decembrī, kuru pieņēma Latvijas PSR Augstākā padome. Latvijas PSR Augstākās padomes 1991.gada 20.augusta lēmums "Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijā¹⁶" noteica, ka Latvijas PSR Labošanas darbu kodekss uzskatāms par Latvijas Labošanas darbu kodeksu līdz jauna kodeksa izstrādāšanai. 1994. gada 30. decembrī stājās spēkā tā paša gada 15. decembrī pieņemtais likums "Grozījumi Latvijas Labošanas darbu kodeksā¹⁷", ar kuru kodeksa nosaukums tika izteikts pašreizējā redakcijā – Latvijas Sodū izpildes kodekss (turpmāk – Kodekss). Tāpat Kodekss tika papildināts ar regulējumu par soda progresīvo izpildi un soda izpildes režīmiem. Kodeksā tika ietverts arī 50.⁴ pants, kas reglamentē soda izpildes režīmu slēgtajos cietumos.¹⁸

Daugavpils Universitātes Prof.Dr.iur. un bijušais Ieslodzījumu vietu pārvaldes priekšnieks V. Zahars monogrāfijā par kriminālsodu izpildes problēmām uzsver, ka "bargu sodu piemērošana jūtami neietekmē noziegumu skaitu, toties palielina nozieguma recidīvu risku." Autors V. Zahars atzīst, ka "nav iespējams apkarot noziedzību tikai ar represīvām krimināltiesiskām metodēm un nepieciešama jauna kriminālpolitiska ideoloģija, kura būtu vērsta uz kriminālās represijas līmeņa samazināšanu. Tas nozīmē sašaurināt brīvības atņemšanas sodu piemērošanu un izbrīvētos finanšu, materiālos un cilvēku resursus novirzīt sabiedrībā izciešamo sodu sfēras paplašināšanai un pilnveidei. Kā rāda gan D. Gerlanda aprakstītā ASV un Lielbritānijas, gan arī citu pasaules valstu pieredze, salīdzinoši vienkāršajā sodu sistēmā, kāda pastāvēja vairumā valstu vēl 20.gs. sešdesmitajos gados un kuras pamatā bija brīvības atņemšana, naudas sods un nosacīts sods vai soda izpildes atlikšana, aizvien aktīvāk ienāca jaunas sankcijas. Lielākajā daļā Eiropas un arī citu pasaules reģionu valstīs ir

¹⁴Latvijas PSR labošanas darbu kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970.

¹⁵J. Dzenīša un A. Niedres vispārīgā redakcija. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga "Avots" 1982. 132.-135.lpp.

¹⁶ Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā. Pieņemts 29.08.1991. [29.08.1991.red.]

¹⁷ Grozījumi Latvijas Labošanas darbu kodeksā: LV likums. Pieņemts 15.12.1994.

¹⁸ Satversmes tiesas 25.01.2018. spriedums lietā Nr. 2018-25-01, Latvijas Vēstnesis, 2019, nr.228.

ieviestas daudzveidīgas, ar brīvības atņemšanu nesaistītas sankcijas, kuru izpildē ir svarīga sadarbība ar likumpārkāpēju, viņa piekrišana, kā arī sabiedrības atbalsts un līdzdalība: probācija, darbi sabiedrības labā, kompensācija un zaudējumu atlīdzināšana, cietušā izlīgums ar vainīgo, licenču atņemšana, mācību kursi, uz uzvedības korekciju orientēta mācīšanās un mācību programmas, ārstēšanās programmas (īpaši narkomāniem un likumpārkāpējiem, kuri izdarījuši seksuālos noziegumus), sankcija, kas paredz apmeklēt īpašus centrus, ievietošana probācijas dienas centros, intensīvā uzraudzība, komandantstundu noteikšana, mājas arests, elektroniskā uzraudzība, atbrīvošana no soda ar uzraudzību, brīvības ierobežošana, kombinētie sodi un citi.”¹⁹

“Īstenojot jaunu pieeju likumpārkāpēju uzraudzībā, ar jaunā Krimināllikuma stāšanos spēkā 1999.gada aprīlī tika paredzēts, ka novitātes – kriminālsoda “sabiedriskais darbs (piespiedu darbs)” – izpilde uzticama pašvaldībām. Neskatoties uz jaunumiem Krimināllikumā, praktiska soda izpildes uzsākšana tika kavēta. Šī soda veida īstenošanu Latvijā laika posmā no 1999.gada 1.aprīļa līdz 2003.gada oktobrim, kad tika izveidots Valsts probācijas dienests, neformāli koordinēja Sorosa fonds - Latvija, kas finansiāli atbalstīja sabiedriskā darba izpildes mehānisma izveidi desmit Latvijas pašvaldībās.”²⁰

¹⁹Sabiedrības integrācijas fonds “Piespiedu darba nozīme sociālās atstumtības mazināšanā” Rīga 2007. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/media/148/download> [aplūkots 25.09.2021.]

²⁰ Ibid. 23.-24.lpp.

2. SABIEDRISKĀ DARBA RAKSTUROJUMS

2.1 Sabiedriskā darba jēdziens un mērķis

Krimināllikuma IV nodaļā noteikts sods un tā mērķis. Saskaņā ar KL 35.pantu Krimināllikumā paredzētais sods ir piespiedu līdzeklis, ko personai, kura ir vainīga noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, šā likuma ietvaros valsts vārdā piespriež tiesa vai likumā paredzētajos gadījumos nosaka prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu (Kriminālprocesa likuma 420.pants.²¹) KL 35.panta otrajā daļā noteikts soda mērķis, proti, soda mērķis ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Agrāk soda mērķis bija tikai divējāda rakstura: “sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.”²²

“Sodi savā starpā atšķiras pēc to satura (kādas represīvās un preventīvās darbības soda ietvarā tiek veiktas) un līdz ar to arī pēc apjoma (piemēram, brīvības atņemšanas termiņš, nostrādāta sabiedriskā darba stundu skaits, piemērotā naudas soda summa). Minētais nozīmē, ka dažādiem sodiem var būt dažādi mērķi, kas ir saskaņā ar represijas ekonomijas un samērīguma principu. Tā, piemēram, piemērojot naudas sodu vai sabiedrisko darbu, nebūs attiecināms soda mērķis – resocializēt notiesāto personu, jo attiecīgā soda ietvaros tāda mērķa nav, turpretī brīvības atņemšanas gadījumā resocializācijas mērķis būs pats nozīmīgākais. Kopsavelkot, ir pamats uzskatīt, ka visus soda mērķus kopumā ir iespējams un nepieciešams realizēt tikai pie sodiem, kam ir lielāks tiesību ierobežošanas apjoms un kas ir valsts reakcija uz ļoti nopietniem likuma pārkāpumiem, ar attiecīgām sekām. Nav šaubu, ka attīstot šādu diskusiju, ir iespējams jautājums, vai ir pietiekami, ka sods sasniedz tikai vienu Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā noteikto mērķi, piemēram, sodīt personu par izdarīto noziedzīgo

²¹Kriminālprocesa likums: LV likums. 21.04.2005. [01.12.2021.red.]

²² Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 43.lpp.

nodarījumu. Ikvienam sodam, kas tiek piemērots, ir jārealizē katra soda mērķa komponente, ja tas tā nav, soda mērķi nevar uzskatīt par sasniegtu.”²³

Autore Kronberga I. norāda, ka “soda mērķis nevar būt sodīt personu, bet nav šaubu, ka sods pastāv, lai to piemērotu. Turklāt, jebkura noziedzīga nodarījuma gadījumā bez tiesību aizsardzības institūcijām, kas darbojas valsts varas vārdā, ir iesaistītas trīs pašas nozīmīgākās puses – cietušais, sabiedrība, noziedzīgā nodarījuma izdarītājs. Tāpēc pie preventīvajiem tiek rosināts noteikt trīs uzdevumus - sabiedrības drošības aizsardzību (primārā prevencija; vērsts uz sabiedrību kopumā), taisnīguma atjaunošanu (terciārā prevencija; vērsts uz cietušo) un notiesātās personas resocializācija (sekundārā prevencija; vērsts uz notiesāto), bet pie represīvajiem – atbilstoša soda veida piemērošana, kas vērsts uz valsti, proti, tiesas un prokuratūras uzdevums. Turklāt ir jānoteic, ka viena soda mērķa sasniegšanai tiek īstenoti četri soda veidam (saturam un formai) atbilstoši uzdevumi. Soda mērķu kopīgai izpratnei ir būtiska nozīme, jo katram mērķim ir sava loma kriminālsodu politikas principu īstenošanā, kā arī kopējās valsts noziedzības novēršanas politikas (kriminālpolitikas) principu īstenošanā un mērķu sasniegšanā. Sabiedrības drošības aizsardzība ir viena no tām kriminālsoda mērķa komponentēm, kas pēc sava satura ir visplašākā un tāpēc tiešā veidā korelē ar kriminālpolitikas un kriminālsodu politikas principiem.”²⁴ “Taisnīguma atjaunošanas mērķis sodam noteikts Kriminālsodu politikas koncepcijā. Norādīts, ka šīs soda mērķa komponentes sasniegšanai jānodrošina kriminālsoda atbilstība izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam, ar to radītajam apdraudējumam un nodarītajam kaitējumam. Krimināltiesiskā represija ir uzskatāma par taisnīgu, ja ir ņemti vērā un izvērtēti visi apstākļi un fakti, kas attiecināmi uz noteiktu noziedzīgo nodarījumu un vainīgo personu, kā arī šiem faktiem ir piešķirta zināma nozīme pie soda noteikšanas. Kriminālsodam, kā mērķtiecīgi organizētu pasākumu kopumam, būtu jānodrošina taisnīguma atjaunošana. Tas nozīmē, ka kriminālsodā ietverami tādi pasākumi, kurus īstenojot taisnīgumu būtu iespējams atjaunot. Radītais apdraudējums un nepieciešamība to novērst ir attiecināmi gan uz sabiedrību, gan cietušo, gan pašu likuma pārkāpēju, bet nodarītā kaitējuma atlīdzināšana attiecināma uz sabiedrības tiesiskuma interesēm un ar noziedzīgo nodarījumu radītā kaitējuma novēršanu cietušajam. Nodarījumam atbilstoša soda piemērošana

²³Kronberga I. Nepilngadīgo personu likumpārkāpumu prevencija kā kriminālsoda mērķis. Promocijas darbs. Rīga, 2019, 86.lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/48930/298-72904-Kronberga_Iona_ik14159.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 29.11.2021.]

²⁴Ibid.87.lpp.

nepilngadīgai personai pati par sevi nevar nodrošināt taisnīguma atjaunošanas mērķi, ja netiek ņemti vērā tādi iemesli, kuru dēļ noziedzīgais nodarījums izdarīts.”²⁵

Autoresprāt būtu jānorāda arī uz Kronbergas I. norādīto par nepilngadīgajiem, jo tas ir viens no punktiem uz ko autore liek uzsvaru savā bakalaura darbā.

“Nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu gadījumā šie iemesli var nebūt saistīti ar vēlmi veikt darbības par kurām paredzēta atbildība Krimināllikumā, bet ar bērna personības izveides dažāda veida aspektiem. Nepilngadīgā izdarītā noziedzīgā nodarījuma gadījumā ir vērtējama nepilngadīgā personības attīstības norise un tikai tad izdarītais noziedzīgais nodarījums. Noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas iemesli bērna izdarīta noziedzīga nodarījuma gadījumā atšķiras no tiem, kuru dēļ likumu pārkāpj pieaugušie. Nepilngadīgā izdarītais noziedzīgais nodarījums bieži vien norāda uz to, ka šī konkrētā bērna tiesības jau iepriekš ir bijušas pārkāptas, bērna intereses ir palikušas novārtā, proti – bērns ir vainojams attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, savukārt pieaugušie tādu apstākļu radīšanā, kuros bērns ir pieņēmis sabiedrības gaidām neatbilstošu lēmumu, nodarot kaitējumu. Tādējādi nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu gadījumos pastāv liela varbūtība, ka likuma pārkāpums ir noticis tādēļ, ka pats likuma pārkāpējs ir bijis cietušais, kas nav saņēmis pienācīgu atbalstu un tāpēc pieņēmis lēmumu par nepareizu rīcību. Bērna uzvedība var izpausties kā agrāk pārdzīvotu psihisku ciešanu sekas. V.Liholaja norāda, ka “psihiskas ciešanas galvenokārt ir psihiskās (emocionālās) vardarbības vai arī pārciestās fiziskās vardarbības un cietsirdības rezultāts, kas izpaužas kā kaitīgas izmaiņas bērna emocionālajā sfērā negatīvu psihisku stāvokļu veidā un var novest pie psihisko procesu norises izmaiņām, emocionālajām novirzēm, darbības motivācijas sfēras transformācijas utt., tādējādi ietverot bērna sociālās, emocionālās, kognitīvās un intelektuālās attīstības traucēšanu.”²⁶

“Personas sodīšanas mērķis par izdarīto noziedzīgo nodarījumu sasaucas ar tādiem kriminālsodu politikas principiem kā vainīgumu, taisnīgumu, visu personu vienlīdzību likuma priekšā, represijas ekonomijas un soda samērīguma principu, vienveidīgas sodu prakses un cilvēktiesību garantijas principiem, par kuriem runa bija jau iepriekš. Nav šaubu, ka kriminālsodu sistēma kā tāda pastāv, lai būtu nodrošināta adekvāta valsts reakcija uz tiesību aizskārums, kas tiek īstenota, piemērojot sodu personai, kuras vaina ir pierādīta saskaņā ar

²⁵Ibid.90.lpp.

²⁶Ibid.91.lpp.

likumā noteikto kārtību. Tomēr analizējot šo soda mērķi kontekstā ar Krimināllikuma Vispārējās un Sevišķās daļas normām, kas paredz, piemēram, nosacītu notiesāšanu, atbrīvošanu no kriminālatbildības, nosacītu atbrīvošanu no kriminālatbildības, iespēju nepilngadīgajiem piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, nav iespējams apgalvot, ka kriminālsoda piemērošana būtu pašmērķis. Drīzāk soda mērķis - sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu norāda uz to, ka Krimināllikumā paredzētais sods ir viena no likumā paredzētajām krimināltiesiskajām represijām, kura pastāv, lai to piemērotu gadījumos, kad tas ir adekvāti un saskaņā ar citiem kriminālsodu mērķiem, kriminālsodu politikas un kriminālpolitikas principiem. Sodīt vainīgo personu nozīmē ne tikai tiesas vai prokurora iespēju ierobežot personas tiesības un brīvības likumā noteiktā apjomā un veidā, bet arī piemērot attiecīgā soda saturā ietvertos preventīvos līdzekļus. Minētā dēļ soda mērķis sodīt personu ir vienlaikus arī mērķis iedarboties uz šīs personas nākotnes uzvedības modeļiem preventīvi. Attiecībā uz nepilngadīgajām personām krimināltiesiskās represijas veidi un apjoms ir ierobežoti, vienlaikus paredzot nepieciešamību piemērot nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem vieglākus sodus vai atbrīvot viņus no atbildības par izdarīto. Tomēr represijas lietderīgums un samērīgums ne vienmēr tiek panākts ar maigāku sodu, tas būtu panākams ar speciāli nepilngadīgajiem likuma pārkāpējiem izveidotu sankciju sistēmu, kas korespondētu tieši ar cēloņiem, dēļ kuriem nepilngadīgie izdara noziedzīgus nodarījumus. Kriminālsodu politikas koncepcijā atzīmēts, ka nepārdomāti lēmumi attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem bieži vien neattur viņus no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tiesiskajām sekām nepilngadīgajam par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu jābūt tādām, lai veicinātu bērnu ar sociālās uzvedības traucējumiem integrāciju sabiedrībā, kā arī bērna labākajām interesēm atbilstošas vērtību orientācijas veidošanos un nostiprināšanos.”²⁷

“Sodītās personas resocializācija ir kriminālsoda mērķis, kura uzdevums ir panākt, ka personas, kurām tiek izpildīts sods un personas, kurām jau izpildīts sods, neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus. Līdz ar to, šis soda mērķis atklāj soda saturu, kura ietvarā tiek realizēta sekundārā prevencija ar personām, kurām sods tiek izpildīts un terciārā prevencija, sniedzot atbalstu personām, kuras atbrīvotas no soda izpildes un iekļaujas sabiedrībā. Notiesātās personas resocializācijas iespējas ir nosacītas ar konkrētā (piemērotā) soda apjomu un saturu. Kriminālsoda resocializācijas mērķis ir ļoti būtisks un cieši saistīts ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas cēloņiem, tāpēc šī kriminālsoda mērķa sasniegšanā svarīga loma ir soda

²⁷Ibid.92.-93.lpp.

individualizācijas principa īstenošanai, ne tikai piemērojot sodu, bet arī kriminālsoda izpildes procesā, paturot prātā, ka noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas iemesli nepilngadīgajiem un pieaugušajiem ir atšķirīgi.”²⁸

“Soda mērķis un galvenais uzdevums ir panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Šis soda mērķis pēc sava satura ir pats plašākais no visiem Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā ietvertajiem soda mērķiem, jo ietver galveno kriminālsoda piemērošanas iemeslu – piemērot personai tādus krimināltiesiskās ietekmēšanas līdzekļus, lai tā atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tādējādi tiek noteikts, ka kriminālsoda mērķis ir likumpārkāpumu prevencija. Pēc būtības mērķis ir vēl plašāks, proti - lai gan kriminālsods ir piespiedu līdzeklis, ko personai, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, valsts vārdā piespriež tiesa vai likumā paredzētajos gadījumos piemēro prokurors, tā piemērošanas preventīvā nozīme darbojas uz visiem likumpārkāpumiem, ne tikai uz tiem, par kuriem atbildība noteikta Krimināllikumā, jo kriminālsods ir pati bargākā valstī paredzētā reakcijas metode uz tiesību pārkāpumu. Pastāvot efektīvai kriminālsoda piemērošanas un izpildes praksei, tiek nodrošināts vienlaikus, ka personas neizdara arī citas prettiesiskas darbības, tai skaitā administratīvos pārkāpumus. Sasniedzot soda mērķi, tiek iegūts sociāls rezultāts, kas izpaužas sabiedrības drošībā, uz kuru tiecas valsts kopumā, paredzot likumā un piemērojot sodu. Kriminālsodam šajā mērķī ir noteikta divējāda iedarbība:

a) panākt, lai persona, kas jau izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, to neizdarītu atkārtoti;

b) panākt, lai citas personas, kas nav izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, tos arī neizdarītu.”²⁹

Krimināllikuma 36.pantā³⁰ noteikti sodu veidi. KL 36.panta pirmajā daļā noteikts, ka personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var piespriest vienu no šādiem pamatsodiem: 2) brīvības atņemšana; 5) piespiedu darbs; 6) naudas sods. Otrā daļa nosaka, ka bez pamatsoda notiesātajam var piespriest šādus papildsodus: 1) mantas konfiskācija; 2) izraidīšana no Latvijas Republikas; 2¹) piespiedu darbs; 3) naudas sods; 4) tiesību ierobežošana; 5¹) probācijas

²⁸Ibid.93.-95.lpp.

²⁹ Ibid.95.lpp.

³⁰ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998.[14.11.2021.red.]

uzraudzība. Trešā daļa nosaka, ka personai, kura izdarījusi kriminālpārkāpumu, mazāk smagu noziegumu vai smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem, prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, var noteikt naudas sodu vai piespiedu darbu, kā arī papildsodus — tiesību ierobežošanu vai probācijas uzraudzību. Ceturtā daļa nosaka, ka sodu izciešanas kārtību nosaka saskaņā ar likumu. Saskaņā ar KL grozījumiem kuri pieņemti 2020.gada 17.decembrī un stājās spēka 2022.gada 1.janvārī KL 36.panta pirmajā daļā tiek noteikts, ka personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var piespriest vienu no šādiem pamatsodiem: 2) brīvības atņemšana 41) probācijas uzraudzība; 5) sabiedriskais darbs; 6) naudas sods. Otrajā daļā tiek noteikts, ka notiesātajam bez pamatsoda var piespriest šādus papildsodus: 1) mantas konfiskācija; 2) izraidīšana no Latvijas Republikas; 3) probācijas uzraudzība; 4) sabiedriskais darbs; 5) naudas sods; 6) tiesību ierobežošana.

Krimināllikuma³¹ 40.panta pirmā daļa nosaka, ka sabiedriskais darbs kā pamatsods vai papildsods ir piespiedu iesaistīšana sabiedrībai nepieciešamajos darbos, ko notiesātais vai persona, kurai sabiedriskais darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, izcieš, veicot dzīvesvietas apvidū sabiedriskā darba izpildes institūcijas noteiktos darbus no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. Sabiedrisko darbu kā pamatsodu nosaka uz laiku no četrdesmit līdz divsimt astoņdesmit stundām. Prokurors, priekšrakstā par sodu nosakot sabiedrisko darbu, var piemērot ne vairāk kā pusi no šajā pantā paredzētā maksimālā piespiedu darba ilguma. Sabiedrisko darbu kā papildsodu uz laiku no četrdesmit līdz simt stundām var noteikt personām, kuras notiesātas nosacīti.

Saskaņā ar 2020.gada 17.decembra grozījumiem Krimināllikumā, kuri stāsies spēkā 2022.gada 1.janvārī KL 40.pants tiek izteikts jaunā redakcijā, proti, KL 40.panta pirmā daļa nosaka, ka sabiedriskais darbs kā pamatsods vai papildsods ir personas piespiedu iesaistīšana tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām, fiziskajām spējām un attīstības līmenim piemērotos sabiedrībai nepieciešamos darbos no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. KL 40.panta otrā daļa nosaka, ka sabiedrisko darbu kā pamatsodu nosaka uz laiku no četrdesmit līdz divsimt astoņdesmit stundām. Sabiedrisko darbu kā papildsodu uz laiku no četrdesmit līdz simt stundām var piemērot personai, kura notiesāta nosacīti vai kurai noteikta probācijas uzraudzība kā pamatsods. Prokurors, priekšrakstā par sodu nosakot sabiedrisko darbu, var piemērot ne vairāk kā pusi no šajā pantā paredzētā maksimālā sabiedriskā darba ilguma. KL

³¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.12.2020.[01.01.2022.red.]

40.panta trešā daļa nosaka, ka sabiedriskais darbs nav piemērojams personām, kuras fizisku vai psihisku traucējumu dēļ to nespēj veikt.³²

2020.gada 17.decembrī pieņemtajā Krimināllikuma grozījumu anotācijā skaidrots, ka likumprojekts visā Krimināllikumā paredz kriminālsodu - piespiedu darbs aizstāt ar kriminālsodu - sabiedriskais darbs. “Kriminālsoda nosaukumam – piespiedu darbs – ir personu pazemojošs raksturs, kas vērsts uz personas pakļaušanu darbam – darba grūtību dēļ, nevis dēļ tā, ka tas notiek sabiedrības labā, ka persona tādā veidā atlīdzina sabiedrībai par pastrādāto noziedzīgo nodarījumu. Kriminālsoda - piespiedu darbs nosaukums Latvijas kriminālsodu sistēmā jau ilgstošu laika periodu rada neizpratni arī starptautiskā dimensijā, jo citās valstīs to parasti dēvē par sabiedrisko darbu jeb *community service*, tādējādi uzsverot tā sabiedriskā labuma un taisnīguma atjaunošanas nozīmi. Likumprojekts paredz jaunā redakcijā izteikt KL 40. pantu. KL 40. panta pirmajā daļā ietverta sabiedriskā darba definīcija, proti, ka sabiedriskais darbs kā pamatsods vai papildsods ir personas piespiedu iesaistīšana tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām, fiziskajām spējām un attīstības līmenim piemērotos sabiedrībai nepieciešamos darbos no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. KL 40. panta otrajā daļā ir noteiktas sabiedriskā darba piemērošanas stundas, kas paliek līdzšinējā apmērā, kā arī tiek noteikts, ka sabiedrisko darbu kā papildsodu var piemērot personai, kura notiesāta ne tikai nosacīti, bet arī ar probācijas uzraudzību kā pamatsodu, kas, savukārt, līdzsvaro sodu sistēmu, jo sabiedriskais darbs pēc sava satura un tā nepildīšanas sekām ir vieglāks soda veids nekā probācijas uzraudzība.”³³

“Soda noteikšanas vispārīgie principi ietverti Krimināllikuma 46. pantā, un šos nosacījumus, kas tiesai obligāti jāievēro, nosakot sodu, var iedalīt divās daļās. Tiesa drīkst noteikt sodu tādā apmērā, kādu nosaka Krimināllikuma Sevišķās daļas panta sankcijas, ievērojot vispārīgās daļas noteikumus. Tiesai jāņem vērā, nosakot sodu, izdarītā nodarījuma raksturs, radītais kaitējums, vainīgā personība, atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi. Sodu sistēma vadoties no Eiropas kriminālpolitikas nostādņēm, tiek pilnveidota, mazāk piemērojot reālus sodus - brīvības atņemšanu, lai samazinātos ar šāda soda veidu notiesāto

³²Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 17.12.2020. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/5E0C011D68B7A60CC225864C00430EFD?OpenDocument> [aplūkots 25.09.2021.]

³³Ibid.

skaits. Brīvības atņemšanas soda veidam, kā līdz šim visizplatītākajam tiek piemēroti alternatīvi soda veidi – sabiedriskais darbs, arests, naudas sodi, nosacīta notiesāšana. Šāda sodu veidu piemērošana, būtiski, pozitīvi ietekmē valsts budžetu. Tiesām būtu jāpiemēro sods, lai ikvienā lietā notiesājot, tas būtu adekvāts nodarītajam kaitējumam un atbilstošs sekām, kā arī valsts un sabiedrības interesēm. Brīvības atņemšanai alternatīvu soda veidu ieviešana ļauj ekonomēt pieticīgos valsts resursus, racionālāk veidot sociālo politiku, limitēt valsts iejaukšanos cilvēka privāto tiesību sfērā, bet starptautiskie tiesību akti uzsver brīvības atņemšanas soda lomu galējos apstākļos, kad citi kriminālās reaģēšanas mēri ir nepietiekami un neefektīvi. Viena no atvērtas un demokrātiskas sabiedrības raksturīgākajām iezīmēm ir indivīda drošības sajūta, kas lielā mērā ir atkarīga no valsts un sabiedrības centieniem samazināt un apkarot noziedzību. Sabiedrībai noteikti jāskaidro, kādus labumus tā iegūst no notiesāto nodarbināšanas sabiedriskajos darbos:

notiesātajam ar savu darbu ir iespēja atlīdzināt sabiedrībai nodarīto materiālo un morālo kaitējumu;

no nodokļu maksātāju naudas nav jāmaksā par notiesāto atrašanos ieslodzījumā; samazinās atkārtotu likumpārkāpumu skaits, jo efektīvi organizētam darbam sabiedrības labā ir audzinoša loma.³⁴

“Kriminālsodu politika plašākā nozīmē ir valsts politika attiecībā uz noziedzību. Valstī īstenojamai kriminālsodu politikai jābūt efektīvai, sabalansētai un vienveidīgai.”³⁵

Pašreiz KL 40. panta otrajā daļā noteikts, ka sabiedriskais darbs nav piemērojams darbspējīgām personām, kas tiesu praksē tiek interpretēts tā, ka “personām ar invaliditāti (neatkarīgi no invaliditātes grupas, vai iemesliem, kāpēc invaliditāte noteikta) nedrīkst piemērot sabiedrisko darbu, pat ja persona ar invaliditāti vēlas un piekrīt šāda soda piemērošanai. Personas ar invaliditāti bieži vien nav spējīgas samaksāt arī naudas sodu, rezultātā vienīgā alternatīva, ko var piemērot, ir brīvības atņemšana, kas nav samērīgi – īpaši pret personām ar invaliditāti. Ir jāņem vērā, ka ir personas ar trešās un pat otrās grupas invaliditāti, kas ir darbspējīgas un, turklāt, ne visām šīm personām ir nepieciešama sociālās uzvedības korekcija,

³⁴ Beliha G. “Kriminālsoda – piespiedu darbs – īpatnības un šī soda efektivitāte Latvijā” Pieejams: <http://www.sbsnews.eu/lv/geopolitika/item/376-kriminalsoda-piespiedu-darbs-ipatnibas-un-si-soda-efektivitate-latvija> [aplūkots 25.09.2021.]

³⁵Ibid.

ko saskaņā ar likumprojektu ļautu nodrošināt pamatsods – probācijas uzraudzība.”³⁶ “Jautājums par to, kas saprotams ar jēdzienu "darbnespējīga persona", ieguvis konkrētas un specifiskas aprises Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta attiecīgās normas tulkojumā. Vairākos nolēmumos ticis atzīts, ka vecuma pensionāram nevar noteikt sabiedrisko darbu kā soda veidu. Tas pamatots ar atziņu, ka darbnespējīgas personas ir invalīdi, pensionāri, grūtnieces u.c. Pensionāru atzīšana a priori par darbnespējīgām personām liecina par pastiprinātu nepieciešamību būt piesardzīgiem citu tiesību normu regulējuma sistēmiskā attiecināšanā uz darbnespējas jēdzienu Krimināllikumā. Jēdzieniska identitāte vai līdzība var maldināt un novest pie neadekvāta tiesību piemērošanas rezultāta.”³⁷

Atsaucoties uz iepriekšējā rindkopā minēto, Lietā Nr. 11140003713³⁸ /pers. D/ tika apsūdzēta pēc Krimināllikuma 109.panta otrās daļas. /Pers. D/ izdarīja patvaļīgu koku ciršanu īpaši aizsargājamā dabas teritorijā. Ar šādu savu rīcību /pers. D/, patvaļīgi izcērtot kokus bez ciršanas apliecinājuma, nodarīja cietušajam A/S „Latvijas valsts meži” mantisko kaitējumu par EUR 54,57 (Ls 38,35), un izdarīja Krimināllikuma 109.panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Saskaņā ar Krimināllikuma 7.pantā noteikto noziedzīgo nodarījumu klasifikāciju Krimināllikuma 109.panta otrajā daļā ietvertais noziedzīgais nodarījums ir mazāk smags noziegums, kas paredz brīvības atņemšanas sodu uz laiku līdz trim gadiem vai īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai piespiedu darbu, vai naudas sodu. Tiesa ņēma vērā to, ka /pers. D/ uzskatāms par agrāk nesodītu, izdarīto atzīst un nožēlo, mežsaimniecībai nodarītais kaitējums ir neliels, tiesa uzskata, ka apsūdzētajam nav nepieciešams piemērot panta sankcijā paredzēto bargāko soda veidu, tas ir, brīvības atņemšanu. Izvērtējot apsūdzētā mantisko stāvokli, tiesa atzīst, ka viņam nav lietderīgi piemērot arī likumā paredzēto naudas sodu, bet, iespējams noteikt sodu sabiedriskā darba veidā, jeb tā laika redakcijā “Piespiedu darbu”. Attiecīgi nosakot soda mēru, tiesa ņēma vērā to, ka /pers. D/ konstatēts viens atbildību mīkstinošs apstāklis, bet atbildību pastiprinoši apstākļi netika konstatēti, apsūdzētais ir 3.grupas invalīds, tāpēc apsūdzētajam

³⁶Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:buAdMbXwywsJ:https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/TMANOT_100121_KL_BERNI.APDEIT.DOCX+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari [aplūkots 28.09.2021.]

³⁷Neimanis J. Darbspējīgas personas jēdziena saturs Krimināllikuma 40.panta otrajā daļā. Jurista Vārds. 2016. 12.aprīlis, Nr.15.

³⁸ Valkas rajona tiesas 22.01.2014. spriedums lietā Nr.11140003713. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2021.]

piemērojams sods tuvu šā soda veida minimālajai robežai. Tiesa /pers. D/ atzina par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, kas paredzēts jau iepriekš minētajā Krimināllikuma 109.panta otrajā daļā, un sodīja ar sabiedrisko darbu uz 50 (piecdesmit) stundām.³⁹

Tā arī Lietā Nr.11370045014⁴⁰ /pers. A/ ar savām darbībām izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 180.panta pirmajā daļā, pielietojot vardarbību, izdarīja svešas kustamas mantas nolaupīšanas mēģinājumu. /Pers. A/ ar savām noziedzīgajām darbībām izdarīja noziedzīga nodarījuma mēģinājumu, kas paredzēts Krimināllikuma 15.panta ceturtajā daļā, 176.panta pirmajā daļā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 499.panta trešās daļas nosacījumiem tiesas izmeklēšanā pārbaudot apsūdzētā personu raksturojošos datus, tiesa konstatēja, ka /pers. A/ agrāk sodīts piecas reizes, sods izciests, sodāmība dzēsta, vairākas reizes sodīts par administratīvo pārkāpumu izdarīšana, nestrādā, kā arī ir otrās grupas invalīds. Nosakot sodu, tiesa saskaņā ar Krimināllikuma 35., 46., 47. un 48. pantu ņēma vērā izdarītā noziedzīgā nodarījumu raksturu, radīto kaitējumu, apsūdzētā atbildību mīkstinājošos un atbildību pastiprinošos apstākļus, vainīgā personību. Kā jau iepriekš minēts apsūdzētais izdarīja noziedzīgu nodarījumu pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas, kas ar Krimināllikuma 7. pantu atzīts par mazāk smagu noziegumu, bet pēc Krimināllikuma 15.panta ceturtās daļas, 176.panta pirmās daļas smaga nozieguma mēģinājumu. Saskaņā ar Krimināllikuma 47. panta otro daļu apsūdzētā atbildību mīkstina apstākļi, ka viņš savu vainu atzīst un nožēlo izdarīto. Savukārt, Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 12.punktu apsūdzētā atbildību pastiprina apstākļi, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts alkohola ietekmē. Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas sankcija paredz sodu brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz diviem gadiem, vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai piespiedu darbu, vai naudas sodu. Krimināllikuma 176.panta pirmās daļas sankcija paredz sodu brīvības atņemšanas veidā uz laiku līdz pieciem gadiem, vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai piespiedu darbu, vai naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem. Atbilstoši Krimināllikuma 35.pantam soda mērķis ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, vainīgo personu sodīt par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Saprotoot noziedzīgu nodarījumu kā netaisnīgumu, ko radījusi pārkāpēja darbība vai

³⁹Ibid.

⁴⁰Aizkraukles rajona tiesas 11.08.2014. spriedums lietā Nr.11370045014. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2021.]

bezdarbība, ikvienā konkrētā gadījumā ir svarīgi izvēlēties un piemērot pārkāpējam tādu sodu, kas ir samērīgs un maksimāli atbilst sabiedrības un arī pārkāpēja interesēm. Tiesa atzīst, ka brīvības atņemšanas sods, kaut vai īslaicīga brīvības atņemšana apsūdzētajam nav piemērojams, jo šāds sods būtu pārāk bargs un neadekvāts izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Savukārt sods - naudas soda veidā apsūdzētajam nav piemērojams, jo atbilstoši Krimināllikuma 41.panta ceturtajai daļai, izvērtējot apsūdzētā mantisko stāvokli, tiesa uzskata, ka šis sods ir neatbilstošs, jo apsūdzētais nestrādā, viņam nav pastāvīgu ienākumu, izņemot invaliditātes pensija un ienākumi nav paredzami arī nākotnē. Tiesa atzīst, ka /pers. A/ iespējams piemērot sodu sabiedriskā darba veidā, veicot sabiedriskā darba izpildes institūcijas noteiktos darbus no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. Sabiedriskais darbs zināmā mērā ierobežos apsūdzētā brīvību, kā arī sabiedriskais darbs-darbs bez atlīdzības kompensēs sabiedrībai nodarītos zaudējumus. Piemērojot sabiedrisko darbu, tiks sasniegti kriminālsoda piemērošanas mērķi-sodīt vainīgo par krimināltiesisko aizliegumu neievērošanu, piespriežot izpildīt bezatlīdzības darbu; panākt likumpārkāpēja labošanos, t.i., atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas nākotnē; ietekmēt citu cilvēku uzvedību, brīdinot par atbildību, kas seko tiesību normu neievērošanas gadījumā un atjaunot taisnīgumu. Šāds sods apsūdzētajam būs daudz audzinošāks nekā citi Krimināllikuma 180.panta pirmajā daļā noteiktie soda veidi un šāds sods būs taisnīgs. Attiecīgi, tiesa /pers. A/ atzina par vainīgu Krimināllikuma 180. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un sodīja ar sabiedrisko darbu uz 60 (sešdesmit)stundām. Atzina par vainīgu Krimināllikuma 15.panta ceturtajā daļā, 176. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma mēģinājuma izdarīšanā un sodīja ar sabiedrisko darbu uz 100(viens simts)stundām. Savukārt, saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu pēc noziedzīgo nodarījumu kopības, piesprieštos sodus daļēji saskaitot, galīgo sodu /pers. A/ noteica sabiedrisko darbu uz 130(viens simts trīsdesmit) stundām.⁴¹

Būtu jāņem vērā arī tas, ka “Valsts probācijas dienests novērtē katra notiesātā spējas un piemeklē tam atbilstošāko darbu. Piemēram, ja personai ir noteiktas zināšanas un prasmes datorzinībās un programmēšanā, pedagoģijas vai mākslas jomā u.tml., Valsts probācijas dienests apzina un piesaista darba devējus, kuriem ir nepieciešams attiecīgās jomas speciālists (bibliotēkas, nevalstiskās organizācijas, izglītības iestādes, pansionāti, bērnu nami u.c.). Līdz 2019.gada 9.augustam Valsts probācijas dienests bija noslēdzis vairāk kā 1600 līgumus ar valsts un pašvaldību institūcijām, nevalstiskajām organizācijām un reliģiskajām organizācijām par

⁴¹Ibid.

probācijas klientu nodarbināšanu piespiedu darbā, kas ļauj nodrošināt individuālu pieeju katram probācijas klientam atbilstoši viņa veselības stāvoklim, vecumam, prasmēm un iemaņām. Ievērojot minēto, KL 40. panta trešajā daļā tiek noteikts, ka sabiedriskais darbs nav piemērojams personām, kuras fizisku vai psihisku traucējumu dēļ nespēj veikt sabiedrisko darbu. Šādā veidā piespiedu darba piemērošana netiek sasaistīta ar formāliem kritērijiem – invaliditātes statuss vai darba nespējas lapa, bet ar objektīviem kritērijiem, kas liecina par spēju vai nespēju veikt sabiedrisko darbu. KL 40. panta ceturtajā daļā tiek noteikti kritēriji, pie kādiem personu var atbrīvot no sabiedriskā darba izciešanas, līdzīgi kā tas tiek paredzēts attiecībā uz probācijas uzraudzību KL 38. prim panta sestajā daļā. Savukārt KL 40. panta piektajā daļā tiek atrunātas sekas, ja sabiedriskais darbs netiek pildīts bez attaisnojoša iemesla, papildus nosakot, ka tiesa neizciesto sodu aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, četras darba stundas rēķinot kā vienu īslaicīgas brīvības atņemšanas dienu, taču ne vairāk par trim mēnešiem. Attiecībā uz nepilngadīgajiem KL 66.³ pantā⁴² “Sabiedriskā darba aizstāšana” noteikts, ka ja nepilngadīgais, kurš notiesāts ar sabiedrisko darbu, vai nepilngadīgais, kuram sabiedriskais darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, tiesa, pamatojoties uz soda izpildes iestādes iesniegumu, neizciesto sodu aizstāj ar probācijas uzraudzību uz vienu gadu.”⁴³

“Līdz šim šāds maksimālais īslaicīgas brīvības atņemšanas aizstāšanas termiņš netika atrunāts, kas praksē radīja problēmas gadījumos, kad saskaņā ar KL 50. un 51. pantu kopā tika skaitītas vairāku piespiedu darbu stundas, bet pēcāk aizstātas ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, kas pārsniedza trīs mēnešu termiņu. Šāda aizstāšana nonāk pretrunā ar KL 38. panta otrajā prim daļā noteikto, ka īslaicīga brīvības atņemšana var būt noteikta uz laiku līdz trim mēnešiem. KL 40. panta piektajā daļā tiek noteikts, ka, ja persona bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, tiesa pēc soda izpildes iestādes iesnieguma saņemšanas neizciesto sodu aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Tas nozīmē, ka tiesa neizciesto sabiedrisko darbu aizstāj

⁴²Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.12.2020. [01.01.2022. red.]

⁴³Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:buAdMbXwywsJ:https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/TMANOT_100121_KL_BERNIAPDEIT.DOCX+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari [aplūkots 28.09.2021.]

tikai tajos gadījumos, kad persona bez attaisnojoša iemesla to nebūs pildījusi. To - vai iemesli ir attaisnojoši - tiesai ik reiz ir nepieciešams vērtēt, lemjot jautājumu par soda aizstāšanu.”⁴⁴

⁴⁴ Ibid.

2.2 Sabiedriskā darba piemērošana

“Sabiedriskā darba reglamentācijas dažādi aspekti atrodami daudzos Latvijas likumos un Ministru kabineta noteikumos gan sakarā ar sabiedriskā darba piemērošanas kārtību (Krimināllikums⁴⁵, Kriminālprocesa likums⁴⁶), gan saistībā ar tā izpildes jautājumiem (Latvijas Sodū izpildes kodekss⁴⁷ u.c. akti). Taču sabiedriskā darba kā kriminālsoda pamatjautājumi – saturs, piemērošanas nosacījumi, juridiskās sekas un citi noteikti Krimināllikuma Vispārīgās daļas normās.”⁴⁸

“Sabiedriskais darbs kā kriminālsoda veids Latvijā ir nostabilizējies un tiek noteikts arvien lielākam noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu skaitam. Sabiedriskais darbs visbiežāk piemērojamo kriminālsodu un nosacītas notiesāšanas vidū no 2003.gada ieņem stabilu trešo vietu aiz nosacītas notiesāšanas un brīvības atņemšanas, apsteidzot naudas sodu, bet 2007. un 2008.gadā – pat otro vietu aiz nosacītas notiesāšanas. Tāda pati situācija vērojama attiecībā uz sabiedriskā darba noteikšanu nepilngadīgajām personām, kur sabiedrisko darbu nosaka ar katru gadu vairāk (gandrīz katram piektajam nepilngadīgajam notiesātajam) tūlīt aiz nosacītas notiesāšanas un brīvības atņemšanas.”⁴⁹

“Soda noteikšana ir atbildīgs un sarežģīts soda veida un mēra piemērošanas process, kas notiek Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā stingri noteiktās robežās un kārtībā. Sodū saskaņā ar Krimināllikuma 1.pantu noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai nosaka tiesa ar spriedumu un prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu. Termins “soda noteikšana” būtu jānorobežo no termina “soda piemērošana.” Soda noteikšana uzskatāma par soda piemērošanas pirmo posmu. Soda noteikšana līdz ar tā izpildi veido soda piemērošanas saturu.”⁵⁰

⁴⁵Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998.[14.11.2021.red.]

⁴⁶Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005.[01.12.2021.red.]

⁴⁷Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970.[29.06.2021.red.]

⁴⁸ Reigase A.,2010, 121.lpp.

⁴⁹ Reigase A.,2010, 150-151.lpp.

⁵⁰ Reigase A.,2010,152-154.lpp.

Autore uzskata, ka būtu svarīgi norādīt uz atšķirībām starp KL 40.panta redakciju kura ir spēkā līdz 2021.gada 31.decembrim un redakciju kura stāsies spēkā no 2022.gada 1.janvāra.

Pēc 2020.gada 17.decembra Krimināllikuma grozījumu spēkā stāšanās sabiedrisko darbu varēs piemērot arī darbnespējīgām personām, līdz šim tādas iespējas likums neparedzēja. Lai gan Krimināllikumā nav konkrēti paskaidrots, kādas personas atzīstamas par darbnespējīgām, atbilstoši judikatūrā un juridiskajā literatūrā noteiktajam, darbnespējīgas personas ir invalīdi, pensionāri, grūtnieces u.c. kā norādīts Lietā Nr.SKK-48/2015⁵¹. Būtu jānorāda arī uz to, ka šajā lietā Apelācijas instances tiesa savā lēmumā izteikusi atziņu: “Krimināllietu tiesas kolēģija uzskata, ka katrā konkrētā gadījumā soda veidu un mēru ietekmējošie apstākļi ir vērtējami individuāli. Krimināllikumā nav noteikts, ka soda veids – sabiedriskais darbs nav piemērojams pensijas vecumu sasniegušiem apsūdzētiem, nav arī izskaidrots, kādas personas atzīstamas par darbnespējīgām.” Tika norādīts arī uz to, ka lietā minētais apstākļis, ka apsūdzētā ir pensionāre, nekādā veidā neietekmē viņas spējas veikt piespiedu darbu, nekādi konkrēti ierobežojumi šajā sakarā attiecībā uz pensionāriem Krimināllikumā nav noteikti.⁵²

Lietā SKK-J-571/2007⁵³ piemēram tika norādīts uz to, ka arī karavīriem nevar piemērot sabiedrisko darbu, saskaņā ar KL 40.panta otro daļu, taču kā jau minēts iepriekš, arī šeit norādīts uz to, ka Krimināllikums nesniedz skaidrojumu par to, kas ir uzskatāmas par darbnespējīgām personām.

Talsos, 2020.gada 7.septembrī slēgtā tiesas sēdē tika izskatīta krimināllieta, kurā persona apsūdzēta pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas. Apsūdzētā persona izdarīja svešas kustamas mantas slepenu nolaupīšanu (zādzību) nelielā apmērā. Tiesa atzina, ka apsūdzētas personas vaina ir pierādīta un viņas darbības ir pareizi kvalificētas pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas. Izlemjot par sodu, tiesa ņema vērā Krimināllikuma 35.pantā noteikto soda mērķi un 46.pantā paredzētos vispārējos soda noteikšanas principus. Vērtējot apsūdzētās

⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 27.02.2015 lēmums Lieta Nr.SKK-48/2015. Pieejams: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tizBxywgM8IJ:https://at.gov.lv/downloadlawfile/3684+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari> [aplūkots 14.11.2021.]

⁵² Ibid.

⁵³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 08.11.2007. Lēmums Lieta SKK-J-571/2007. Pieejams: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ox_hZ7JJXtAJ:www.at.gov.lv/downloadlawfile/4105+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari [aplūkots 14.11.2021.]

personību tiesa ņema vērā to, ka viņa agrāk nav krimināli sodīta, neprecējusies, apgādājamo personu nav, ir 3.grupas invalīde, pēdējā gada laikā 6 reizes administratīvi sodīta. Saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu apsūdzētās atbildību mīkstinošs apstāklis ir savas vainas atzīšana un izdarītā nožēlošana. Saskaņā ar Krimināllikuma 48.pantu atbildību pastiprinoši apstākļi netika konstatēti. Tā kā zādzības izdarīšanas brīdī apsūdzētā bija nepilngadīga, saskaņā ar Krimināllikuma 65.pantu brīvības atņemšanas sods viņai nav piemērojams. Saskaņā ar šī likuma 40.panta otro daļu apsūdzētajai nav piemērojams piespiedu darbs. Novērtējusi noziedzīgā nodarījuma raksturu, motīvus un sekas kopsakarā ar apsūdzētās personību, tiesa atzīst, ka viņai piemērojams naudas sods. Pēc lietā minētajām cietušās liecībām tiesai nav bijušas šaubas par to, ka apsūdzētajai ir ienākumi. Kaut arī apsūdzēta persona bija apzagusi savu māsu, būdama nepilngadīga, lietas izskatīšanas brīdī bijusi tikai 18 gadus veca un iepriekš noziedzīgus nodarījumus nav izdarījusi, tiesa uzskatīja, ka šajā gadījumā, nolūkā sasniegt soda mērķi, ir svarīgi piespiest apsūdzēto uzņemties atbildību par savu rīcību, un tādējādi motivēt viņu turpmāk kontrolēt savu uzvedību. Tiesa arī uzskatīja, ka šajā gadījumā naudas sods likumā paredzētajā minimālajā apmērā ir taisnīgs un samērīgs.⁵⁴ Attiecīgi pēc 2020.gada 17.decembra grozījumiem Krimināllikumā kuri stāsies spēkā ar 2022.gada 1.janvāri, iepriekš minētajā tiesu prakses piemērā, personai ar 3.grupas invaliditāti būtu iespējams piemērot KL 40.pantā minēto kriminālsodu sabiedriskais darbs, nepiemērojot naudas sodu.

Autoresprāt, šādi likuma grozījumi dod plašākas iespējas likumdevējam piemērot kriminālsodu “sabiedriskais darbs”, izvērtējot katras personas spējas individuāli. Nevis sašaurinot piemērošanu KL 40.panta otrajā daļā kā tas bijis līdz 2021.gada 31.decembrim. Attiecīgi pēc grozījumiem Krimināllikumā tiek noteikts arī trīs mēnešu termiņš, kas nebija iepriekš, ko likumdevējs var piemērot gadījumos, kad persona bez attaisnojoša iemesla neveic sabiedrisko darbu.

“Sabiedriskā darba kā kriminālsoda piemērošanas iespēja paredzēta arī Kriminālprocesa likumā, pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu. Kriminālprocesa likuma 411.pantā⁵⁵ norādīti vairāki pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas veidi, starp kuriem atzīmēšu divus: prokurors var pabeigt kriminālprocesu, piemērojot apsūdzētajam priekšrakstu par sodu; slēdzot

⁵⁴ Kurzemes rajona tiesas 07.09.2020. spriedums lietā Nr. 11380014819. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/e/TiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 17.12.2021.]

⁵⁵ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [01.12.2021.red.]

vienošanas ar apsūdzēto un nododot krimināllietu tiesai. Abi gadījumi kā vienkāršotā kriminālprocesa formas ir novella, un to mērķis ir padarīt kriminālprocesu:

- 1) ātrāku – saīsināt termiņu no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdz kriminālprocesa tiesiskam noslēgumam;
- 2) vienkāršāku – atvieglot procesa norisi, izslēdzot tās norādes, kas nevajadzīgi sarežģī procesa virzītāja darbu un kurām nav tiesiski pamatotas nepieciešamības;
- 3) resursu taupošāku – pēc iespējas taupīt laiku, cilvēciskos un materiālos resursus;
- 4) efektīvāku – paredzēt iespēju veikt pilnvērtīgas, pierādījumus veidojošas procesuālās darbības pēc iespējas ātrāk; nepieciešamības gadījumā ieviest jaunas, mūsdienu noziedzīgajai situācijai atbilstošas un adekvātas darbības u.c. Saīsinot ilgstošus procesus, atslogojot tiesas no mazāk kaitīgu noziedzīgu nodarījumu iztiesāšanas, tiek panākts, ka vainīgā persona iespējami ātri saņem sodu par izdarīto nodarījumu.”⁵⁶

“Sabiedriskais darbs ir samērā reti piemērojams sods apgabaltiesu kā pirmās instances tiesu praksē. Ja 2007.gadā valstī kopumā sabiedriskais darbs tika piemērots 25% notiesāto, tad analizējamajā tiesu praksē sabiedrisko darbu piesprieda 12 personām (3%). Pirmkārt, tas skaidrojams ar apgabaltiesās izskatāmo noziedzīgu nodarījumu smagumu. Otrkārt, apgabaltiesām piekritīgo lietu kategorijā KL pantu sankcijās, ar dažiem izņēmumiem, nav paredzēts sabiedriskais darbs. Sabiedrisko darbu piemēroja visas apgabaltiesas. Tā ilgums spriedumos tika noteikts no 80 līdz 250 stundām. Sabiedriskais darbs tika piemērots diviem notiesātajiem par dzimumsakariem ar personām, kuras nav sasniegušas 16.gadu vecumu (KL 161.pants), trīs notiesātajiem par noziegumiem pret īpašumu, 5 cilvēkiem – par viltotas naudas laišanu apgrozībā (KL 192.panta 1.daļa), diviem – par valsts karoga zaimošanu (KL 93. pants). Sabiedrisko darbu piemērošanu tiesas parasti argumentē ar apsūdzēto pozitīvām personībām, iepriekšējo sodāmību neesamību, faktu, ka izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem nav augstas bīstamības pakāpes. Tiesu praksē ir gadījumi, kad nav šaubu par sabiedriskā darba piemērošanas atbilstību izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturam un apsūdzēto personībai.”⁵⁷

⁵⁶ Reigase A., 2010, 192.lpp.

⁵⁷ Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2008.gads. 84.-86.lpp. Pieejams: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjWg4K1ieb0AhX0QvEDHZlqDAsQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.at.gov.lv%2Ffiles%2Fuploads%2Ffiles%2Fdocs%2Fsummaries%2F2008%2Ftiesu_prakses_apkopojs_2_2008.doc&usq=AOvVaw2912VB YhZrWKYVIukM7n-a [aplūkots 27.11.2021.]

“Kurzemes apgabaltiesa 2007. gada 15. janvārī izskatīja krimināllietu Nr. 11380090406⁵⁸ G. I. apsūdzībā pēc KL 93. panta. Tiesa konstatēja, ka 2006. gada 18. novembrī, Latvijas Republikas proklamēšanas dienā, ap plkst. 18. 30 Talsu rajona Mērsragā, būdams alkohola ietekmē, dusmās par to, ka tobrīd veikalā strādājošā pārdevēja A. Š. atteicās izpildīt viņa lūgumu un uz parāda nedeva alkoholiskos dzērienus, ar mērķi nodarīt kaitējumu SIA „Jaunkalmes” veikalam un apzinoties, ka savas darbības vērš pret valsts simbolu, norāva pie B.S. piederošās ēkas Dzintaru ielā [...] sienas piestiprināto Latvijas valsts karogu. KL 93. pantā ir paredzēta iespēja sodīt vainīgo personu brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām. Tiesa, ievērojot lietas apstākļus un apsūdzētā personību, sodīja viņu ar piespiedu darbu uz 250 stundām. Praksē ir arī gadījumi, kad piespiedu darba piemērošana nav pamatota ar lietas izskatīšanas gaitā noskaidrotajiem faktiem. Vidzemes apgabaltiesa 2006. gada 29. martā izskatīja krimināllietu Nr. 5830503902⁵⁹ G. G. apsūdzībā pēc KL 177. panta 3. daļas un KL 218. panta 2. daļas. Tiesa konstatēja, ka G. G. atkārtoti ar viltu izdarīja svešas mantas iegūšanu (krāpšanu) lielā apmērā, kā arī izdarīja ar ienākuma nodokli apliekamo objektu samazināšanu par Ls 28 592,50, ar to nodarīdams valstij zaudējumus Ls 7148,13, t.i., lielā apmērā. Piemērojot piespiedu darbu, dažos gadījumos nav pietiekami novērtēts izdarītais noziedzīgais nodarījums, taču apsūdzētā personības pozitīvās īpašības tiek pārlietu ņemtas vērā.”⁶⁰

Lietā Nr.11091013419 persona apsūdzēta pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas. Par apsūdzēto personu tika noskaidrots, ka persona ir Latvijas Republikas pilsonis, šķīries, apgādībā divi 2003.gadā dzimuši dēli, ar 9 klašu izglītību, strādā neoficiāli gadījuma darbus. Agrāk sodīts 12 reizes, pēdējo reizi 2019.gada 7.martā Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas, 312.panta, 262.panta otrās daļas. Galīgais sods noteikts īslaicīga brīvības atņemšana uz 3 mēnešiem, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz 4 gadiem. Piemēroti KL 50.panta piektās daļas noteikumi un galīgais sods noteikts

⁵⁸ Kurzemes apgabaltiesa. Krimināllietā Nr. 11380090406. 15.01.2007. Pieejams: [tiesas.lv](https://www.tiesas.lv) [aplūkots 27.11.2021]

⁵⁹ Vidzemes apgabaltiesa. Krimināllietā Nr. 5830503902. 29.03.2006. Pieejams: [tiesas.lv](https://www.tiesas.lv) [aplūkots 27.11.2021]

⁶⁰ Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2008.gads. 84.-86.lpp. Pieejams: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjWg4K1ieb0AhX0QvEDHZlqDAsQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.at.gov.lv%2Ffiles%2Fuploads%2Ffiles%2Fdocs%2Fsummaries%2F2008%2Ftiesu_prakses_apkopojs_2_2008.doc&usq=AOvVaw2912VBhZrWKYVIukM7n-a [aplūkots 27.11.2021.]

- īslaicīga brīvības atņemšana uz 3 mēnešiem, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz 6 gadiem, spriedums stājies spēkā 14.08.2019. Prokurores ieskatā apsūdzētajai personai nav iespējams noteikt sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, jo iepriekš piespīstos piespīdu darbus viņš nestrādāja, tie vairākkārtīgi aizstāti ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Ievērojot krimināllietā noskaidroto apstākļu kopumu, prokurora secina, ka apsūdzētajai personai nosakāms sods pēc Krimināllikuma 180.panta pirmās daļas un viņš sodāms ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz 1 mēnesi un 15 dienām. Saskaņā ar Krimināllikuma 52.pantu soda izciešanas termiņā lūdz ieskaitīt šajā kriminālprocesā aizturēšanā pavadīto laiku no 2019.gada 25.janvāra plkst.18.20 līdz 2019.gada 27.janvāra plkst.09.55. Saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta piekto daļu, galīgo sodu lūdz noteikt pēc spriedumu kopības, noteikto sodu daļēji saskaitīt ar sodu, kas noteikts ar 2019.gada 7.marta Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedumu, un galīgo sodu noteikt brīvības atņemšanu uz 4 mēnešiem, atņemot transportlīdzekļa vadīšanas tiesības uz 4 gadiem Saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta piektās daļas nosacījumiem brīvības atņemšanas soda izciešanas termiņā ieskaitīt pilnībā izciesto īslaicīgas brīvības atņemšanas sodu pēc Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019.gada 7.marta sprieduma, īslaicīgu brīvības atņemšanu uz 3 mēnešiem, un papildsoda - transportlīdzekļa tiesību atņemšanas sodā ieskaitīt laika periodu no 2019.gada 5.septembra (kad apsūdzētā persona atbrīvota no brīvības atņemšanas iestādes pēc īslaicīgas brīvības atņemšanas soda izciešanas) līdz tiesas sprieduma pasludināšanas dienai šajā lietā. Saskaņā ar Krimināllikuma 46.pantu, tiesa nosakot sodu apsūdzētajam, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinošus un pastiprinošus apstākļus. Saskaņā ar Krimināllikuma 7.pantu, apsūdzētā persona ir izdarījusi mazāk smagu noziegumu, kas ir vērsts pret citas personas īpašuma tiesībām. Saskaņā ar Krimināllikuma 35.panta otro daļu, soda mērķis ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, vainīgo personu sodīt par izdarīto nodarījumu, resocializēt sodīto personu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Piespīžot sodu apsūdzētajai personai, tiesa ievēro soda mērķi, kuru noteic Krimināllikuma 35.panta otrā daļa, kā arī ņem vērā Krimināllikuma 46.panta ceturtais daļas nosacījumu. Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesa uzskata, ka sods apsūdzētajai personai ir nosakāms īslaicīgas brīvības atņemšanas veidā turpmāk minēto iemeslu dēļ. Sods piespīdu darbs nav nosakāms, jo apsūdzētais, iepriekš noteiktos sodus piespīdu darbu veidā neizcieta, atkārtoti izdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, kas ļauj tiesai uzskatīt, ka apsūdzētais nav izdarījis nepieciešamos secinājumus, kā arī cita soda veida noteikšana neļaus sasniegt Krimināllikuma 35.pantā definēto soda mērķi. Naudas sods nav nosakāms, jo lietas materiāli nesatur nekādas ziņas par apsūdzētā ienākumiem tādā apmērā, ka apsūdzētais varētu izciest naudas sodu, turklāt no ziņām par apsūdzētā

personību noskaidrots, ka viņš nestrādā algotu darbu, kā arī tiesas ieskatā, naudas soda piemērošana nerasnēs Krimināllikuma 35.pantā definēto soda mērķi. Nosakot sodu īslaicīgas brīvības atņemšanas veidā, tiesa ņem vērā, ka apsūdzētā rīcībā ir konstatējams viens atbildību pastiprinošs apstāklis, iepriekšējā sodāmības vēsture liecina, ka apsūdzētais turpina izdarīt arvien jaunus noziedzīgus nodarījumus, kā arī ņem vērā to, ka citu soda veidu noteikšana apsūdzētajam nav iespējama un lietderīga un neatbilst Krimināllikuma 35.pantā definētajam soda mērķim un tā sasniegšanai. Nosakot soda mēru tiesa secina, ka tas nosakāms pietuvināts minimālajam sankcijas apmēram, ņemot vērā konstatēto personu pozitīvi raksturojošo apstākli, kā arī nolūkā gan sasniegt soda mērķi - sodīt vainīgo personu, gan maksimāli resocializēt sodīto personu, nodrošināt apsūdzētajam iespēju turpmāk pildīt likumus un atturēties no jaunu noziegumu izdarīšanas.⁶¹

Autore šajā nodaļā vēlas apskatīt arī kriminālsoda piemērošanu attiecībā uz nepilngadīgām personām un kā to ietekmē jaunie 2020.gada 17.decembra grozījumi Krimināllikumā, kuri stājas spēkā 2022.gada 1.janvārī.

“Vecums, no kura iestājas kriminālatbildība, dažādās pasaules valstīs ir noteikts stipri atšķirīgs. Nosakot vecumu, no kura iestājas kriminālatbildība, tiek ņemti vērā daudzi un dažādi apstākļi, kuriem katras valsts sabiedrības dzīves procesos bērni pakļauti dažādā vecumā, kā arī pusaudžu vairākuma attīstības līmenis sabiedrībā. Šie un citi apstākļi kopumā ietekmē pusaudžu uztveri par apkārt notiekošo, viņu domāšanu un rīcību. Lai pusaudzis varētu atbildēt par noziedzīgu nodarījumu, viņam jāspēj saprast un novērtēt ne tikai noziedzīga nodarījuma faktisko pusi, bet arī viņa izdarītā nodarījuma sociālo un tiesisko aspektu, tas ir, viņam jāpiemīt spējai apzināties, ka ar savu darbību viņš nodara kaitējumu citu personu likumīgām interesēm un atbilstoši apstākļiem vadīt savu rīcību; viņam jābūt priekšstatam arī par tādiem tiesiskiem jautājumiem kā tiesībpārkāpums un sods. Pusaudža spēja atbildēt par noziedzīgu nodarījumu jāvērtē kopsakarā ar medicīnas, psiholoģijas, pedagoģijas un zinātnes citu nozaru speciālistu atzinumiem un ieteikumiem par pusaudža garīgo un sociālo attīstības līmeni.”⁶²

⁶¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 21.12.2020. spriedums lietā Nr. 11091013419. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 17.12.2021.]

⁶² Krastiņš U. “Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija.” Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 119.lpp.

Zemgales rajona tiesa, Tukumā 2019.gada 20.decembrī izskatīja lietu kurā apsūdzētā persona vadīja transportlīdzekli bez transportlīdzekļa vadīšanas tiesībām (transportlīdzekļa vadīšanas tiesības noteiktā kārtībā nav iegūtas), atrodies alkohola ietekmē. Tiesa ņemot vērā lietas apstākļus, par apsūdzētā vecumu, personību un izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu soda mērķa sasniegšanai apsūdzētajam piemēroja kriminālsodu sabiedriskais darbs. Tiesas ieskatā sodam ir jābūt samērīgam ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu un sekām, proti, kaitējumā apjomu. Ievērojot to, ka apsūdzētais bija apņēmis un sācis apmeklēt atkarības speciālistu, sabiedriskā darba apmērs tika noteikts mazākā apjomā. Tiesa atzina, ka apsūdzētā izolācija no sabiedrības nav iespējama, jo atbilstoši Krimināllikuma 65.panta otrajai daļai nepilngadīgai personai, ja tā izdarījusi kriminālpārkāpumu- nav nosakāms brīvības atņemšanas sods.⁶³

Krimināllikumā noteikts vienots kriminālatbildības vecums. Saskaņā ar KL 11.pantu pie kriminālatbildības saucama fiziska persona, kura līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams. “Personu, kura izdarījusi Krimināllikuma Sevišķās daļas pantā vai tā daļā (punktā) paredzētu noziedzīgu nodarījumu, krimināltiesībās dēvē par noziedzīga nodarījuma subjektu. Noziedzīga nodarījuma subjekts ir nodarījumu izdarījusi fiziska, pieskaitāma persona, kura sasniegusi Krimināllikumā paredzēto vecumu, tas ir, līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu (KL 11.pants). Ar šo brīdi personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir juridisks pamats saukt pie kriminālatbildības un notiesāt.”⁶⁴ “Tā kā no nodarījuma izdarījušās personas vecuma ir atkarīgs, vai ir likumīgs pamats viņas saukšanai pie kriminālatbildības, tad pirmstiesas kriminālprocesa institūcijām krimināllietās precīzi jākonstatē noziedzīgā nodarījumā apsūdzētās personas vecums, procesuālajos dokumentos norādot viņa dzimšanas gadu, mēnesi un datumu. Personas vecumu nosaka, pamatojoties uz valsts iestāžu izdotiem vai apliecinātiem dokumentiem – pasi, dzimšanas apliecību, ierakstu dzimtsarakstu nodaļas reģistrācijas grāmatā u.c. Ja šādu dokumentu vai ierakstu nav, vai ir pamats apšaubīt to patiesumu, krimināllietā jānozīmē tiesu medicīniskā ekspertīze personas vecuma noteikšanai. Gadījumos, kad personas vecumu nosaka, pamatojoties uz tiesu medicīnas ekspertīzes atzinumu, par dzimšanas dienu jāuzskata eksperta norādītā gada pēdējā diena. Ja eksperti

⁶³ Zemgales rajona tiesas 20.12.2019.gada spriedums lietā Nr. 11390069919. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2021.]

⁶⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 75.-76.lpp.

noteikušo personas vecumu, norādot gadu minimālo un maksimālo daudzumu, vērā jāņem ekspertīzes noteiktais šādas personas minimālais vecums. Atkarībā no tā, kad atbilstoši noziedzīga nodarījuma sastāva īpatnībām noziedzīgs nodarījums skaitās pabeigts, krimināltiesību teorijā un tiesu praksē jārisina jautājums par to, kurā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī būtu jāfiksē četrpadsmit gadu vecuma robežas sasniegšanas. Par ilgstošu noziedzīgu nodarījumu persona atbild, ja sekojošā laikā pēc noziedzīgas darbības vai bezdarbības akta faktiskās izdarīšanas viņš nepilda ar likumu uzlikto pienākumu un ja šajā laikā tas sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu.”⁶⁵

“Tā, piemēram, par ieroču, munīcijas, sprāgstošu vielu, spridzināmās ietaises neatļautu glabāšanu (KL 233.panta otrā daļa) jāatbild arī gadījumā, ja persona šos priekšmetus sākusi glabāt laikā, kad viņa vēl nav bijusi četrpadsmit gadus veca, bet arī pēc četrpadsmit gadu vecuma sasniegšanas viņa tos neatļauti glabājusi. Vēsturiskā aspektā var atzīmēt, ka gadījumos, kad saskaņā ar KL 23.panta piekto daļu noziedzīgu nodarījumu veidoja atkārtoti gada laikā izdarīti tādi paši likumpārkāpumi, par kuriem kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja pastāv kopums, tas ir, ja konstatēts, ka šie likumpārkāpumi šajā laikā izdarīti ne mazāk kā divas reizes, kriminālatbildība iestājas, ja vismaz divus likumpārkāpumus persona izdarījusi pēc četrpadsmit gadu vecuma sasniegšanas (šāda veida atkārtotība izslēgta ar Saeimas 2012.gada 13.decembra likumu). Uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienu četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona atbild gan par pabeigta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, gan arī par sagatavošanos smagam vai sevišķi smagam noziegumam vai par nozieguma mēģinājumu. Četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona atbild ne tikai kā noziedzīga nodarījuma izdarītāja, bet viņa tiek saukta pie atbildības arī par nodarījuma organizēšanu, uzkūdišanu to izdarīt vai nodarījuma atbalstīšanu, to vidū arī tādos noziedzīgos nodarījumos, kuros nodarījuma tiešais izdarītājs ir bijis speciālais (īpašais) subjekts. Vairāku Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu dispozīcijas ir ietvertas īpašas prasības attiecībā uz noziedzīga nodarījuma subjektu, kuras saistās ar nodarījumu izdarījušās personas vecumu. Tāda persona ir speciālais (īpašais) noziedzīga nodarījuma subjekts. Tā piemēram, par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā atbild tikai pilngadīga persona (KL 172.pants); noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā var izdarīt vienīgi valsts amatpersonas, kuras nevar būt nepilngadīgas (KL 316.pants); valsts militārajā dienestā noziedzīgus nodarījumus var izdarīt tikai militārpersonas, kuras tāpat nevar

⁶⁵ Krastiņš U., 2014, 120.lpp.

būt nepilngadīgas (KL 331.pants); noteikta vecuma prasības izvirzītas atsevišķu profesiju pārstāvjiem, piemēram, dzelzceļa, ūdens un gaisa transporta darbiniekiem (KL 257.pants).”⁶⁶

“Saskaņā ar Latvijas 1933.gada Sodu likumu⁶⁷ kriminālatbildība iestājas no divpadsmit gadu vecuma. Šā likuma 39.pantā teikts: nav pieskaitāms par vainu ar soda piedraudējumu noliegts nodarījums, ko izdarījis mazgadīgais, kuram vēl nav divpadsmit gadu.”⁶⁸ “Tāpat nav pieskaitāms par vainu ar soda piedraudējumu, ko izdarījis divpadsmit līdz astoņpadsmit gadus vecs nepilngadīgais, kurš aiz prāta vai tikumiskās neatīstības nav varējis saprast sava nodarījuma raksturu un nozīmi vai vadīt savu rīcību.”⁶⁹

“1996.gada Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa⁷⁰ 20.pants, piemēram, paredz, ka pie kriminālatbildības ir saucama persona, kas nozieguma izdarīšanas laikā sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu. Taču tā paša panta otrajā daļā ir norādīti noziegumi, par kuriem kriminālatbildība iestājas līdz ar četrpadsmit gadu vecuma sasniegšanu. Līdzīgā veidā vecuma robežas personas saukšanai pie kriminālatbildības bija paredzētas 1961.gada Latvijas Kriminālkodeksā.”^{71,72}

“1992.gada Francijas Kriminālkodeksa⁷³ 122.⁸ pantā paredzētajos izņēmuma gadījumos tiek pieļauts, ka pie kriminālatbildības sauc nepilngadīgos, kas sasnieguši trīspadsmit gadu vecumu. Jāatzīmē gan, ka tā ir formālā kriminālatbildības vecuma minimālā robeža. Francijas krimināltiesībās ir ļoti diferencēta kriminālatbildības piemērošana bērniem un

⁶⁶ Ibid.121.lpp.

⁶⁷ Sodu likums: LV likums. Tieslietu ģenerāldirekcijas kodificēts 1942. gada izdevums. Pieejams: http://friga.lu.lv/tzpi/materiali/LSL/Sodu_likums_1942.pdf [aplūkots 29.11.2021.]

⁶⁸ Sodu likums ar komentāriem. Sast. Mincs P. un Lauva J. – Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1936.

⁶⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības vispārīgā un sevišķā daļa. Papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 147.lpp.

⁷⁰ The Criminal Code of the Russian Federation [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf [aplūkots 29.11.2021.]

⁷¹ Latvijas Kriminālkodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. [01.04.1961.red.] Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/318953-latvijas-kriminalkodekss> [aplūkots 29.11.2021.]

⁷² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 122.lpp.

⁷³ Criminal Code of the French Republic [Francijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show> [aplūkots 29.11.2021.]

nepilngadīgajiem, kā tas ir vairākās Rietumeiropas valstīs.”⁷⁴ “Piemēram, Šveicē ir vairākas noziegumu izdarījušo personu kategorijas vecumā līdz divdesmit vienam gadam, uz kuriem attiecas īpaši kriminālatbildības un soda noteikšanas nosacījumi.”⁷⁵

Saskaņā ar 2020.gada 17.decembra grozījumiem Krimināllikumā, kuri stājās spēkā 2022.gada 1.janvārī tika veikti grozījumi saistībā arī ar izmaiņām nepilngadīgo kriminālatbildības sistēmā.

“Nepilngadīgo kriminālatbildības sistēmas reforma ir balstīta uz atjaunojošās justīcijas (*restorative justice*) principiem. Tradicionālās kriminālās justīcijas mērķis ir vainīgās personas sodīšana, kas ir pretēja personu, kas nav sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu, interesēm, pat ja tās ir izdarījušas noziegumu. Proti, tām ir jānodrošina savu interešu aizsardzība, iespēja attīstīties un kļūt par pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem.”⁷⁶

“Atjaunojošās justīcijas ietvaros ir jāabalansē valsts jeb sabiedrības intereses un nepilngadīgās personas intereses, kur valsts uzdevums ir realizēt aizsargājošo funkciju un reaģēt uz jebkuru noziegumu, savukārt nepilngadīgajam ir tiesības uz savu interešu aizsardzību. Nepilngadīgo noziedzības problēmu risināšana pēc tradicionālās kriminālās justīcijas principiem būtu pretrunā arī ar valsts deklarēto apņemību aizsargāt bērnu intereses. Būtiski ir apzināties, ka nepilngadīgā izdarītais likumpārkāpums kā sociāli deformēta uzvedība norāda, ka konkrētā bērna tiesības jau iepriekš tikušas pārkāptas un viņa intereses kādā brīdī nav ievērotas vai palikušas novārtā. Lai gan KL noteiktā soda vietā ir paredzēta iespēja piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus atbilstoši likumam "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem", ik gadu vidēji tikai 3 % nepilngadīgajiem tiesa ir piemērojusi audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus. Līdz ar to secināms, ka pamatā nepilngadīgajiem tiek piemērota tradicionālās kriminālās justīcijas sistēma, kas ir pretēji nepilngadīgā interesēm, kā arī neveicina un pat izslēdz nepilngadīgā resocializācijas iespēju. Atbilstoši Tiesu informācijas

⁷⁴ Krastiņš U., 2014, 122.lpp.

⁷⁵ Šveices Kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁷⁶ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 13.lpp. Pieejams: likumi.lv [aplūkots 29.11.2021.]

sistēmas datiem par dažāda veida noziedzīgiem nodarījumiem 2017. gadā ir notiesāti 390 nepilngadīgie.”⁷⁷

“Līdz šim nepilngadīgie, kuri izdarījuši noziegumu, nereti to izdara atkārtoti pēc soda izciešanas vai pat tā laikā. Tas skaidrojams ar to, ka nepilngadīgajiem ir nepieciešama individuāla pieeja, kas atbilst nepilngadīgā vecumam, individuāli psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim, ko attiecīgi tradicionālās kriminālās justīcijas principi nevar nodrošināt. Vienlaikus nepilngadīgajam jānodrošina tāda vide, lai novērstu antisociālas uzvedības cēloņus, veicinātu nepieciešamo prasmju attīstīšanu un sociāli atbildīgas uzvedības veicināšanu. Nepilngadīgajiem piemērojamo sodu klāsts, tāpat kā pieaugušajiem, ir nepietiekams. Iztrūkst tāds sods, kas būtu vērsts uz personas uzvedības un domāšanas maiņu, bet reizē būtu izciešams sabiedrībā, tādējādi nesaraujot bērna sociālās saites ar ģimeni, skolu un draugiem. Šobrīd nepilngadīgajiem piemērojams pamatā piespiedu darbs vai smagākajos gadījumos brīvības atņemšana. Uz 2018. gada augusta mēnesi Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem brīvības atņemšanu izcieta 20 nepilngadīgie zēni. Savukārt 2020.gada 28.decembrī Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem atradās 18 ar brīvības atņemšanu notiesātie (tai skaitā 7 nepilngadīgie). Lai reaģētu uz bērna problēmām un tās risinātu soda ietvarā, lai bērnu neizolētu no sabiedrības, bet gan panāktu bērņā tādu uzvedības modeli, kas atbilst vispārējām sabiedrības tikumības, morāles un likuma normām, kā arī lai nodrošinātu, ka pieaudzis bērns būtu pilnvērtīgs sabiedrības loceklis (studētu, strādātu, maksātu nodokļu, veidotu ģimeni un audzinātu bērnus), likumprojekts paredz izdarīt grozījumus KL VII nodaļā “Nepilngadīgā kriminālatbildības īpatnības”.”⁷⁸

“KL 64. pants tiek papildināts ar otro daļu, kurā noteikts, ka uz nepilngadīgo ir attiecināmi KL vispārīgās daļas nosacījumi, ja šajā nodaļā nav noteikts citādi. Tādējādi tiek noteikts, ka KL VII nodaļā attiecībā uz nepilngadīgajiem ir ietverti īpaši nosacījumi, kuri ir jāņem vērā, piemērojot tiem kriminālatbildību un sodu. KL 64. panta trešajā daļā īpaši tiek uzsvērts, ka attiecībā uz nepilngadīgo primārais soda mērķis ir nepilngadīgā resocializācija, jo ir pierādīts, ka vairākums nepilngadīgo, nobriestot personībai un izaugot par pieaugušiem cilvēkiem, pārtrauc likumpārkāpjošo uzvedību. Vairākumam nepilngadīgo problemātiska uzvedība ir pārejoša, tādēļ sods bez resocializācijas var potenciāli negatīvi ietekmēt nepilngadīgā identitāti

⁷⁷ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 13.-14.lpp. Pieejams: likumi.lv [aplūkots 29.11.2021]

⁷⁸ Ibid. 14.lpp.

un pašapziņu, kas ir nepieciešama sekmīgai attīstībai. Izmantotās darba metodes, kas neietver resocializāciju, kavē veselīgu pusaudža attīstību, tās parasti ir vāji attīstītas un vāji pamatotas prakses un ilgtermiņā ir finansiāli dārgas. Atšķirības starp pieaugušajiem un nepilngadīgajiem, kā arī straujās pārmaiņas, kas norit pusaudžu gados, ir būtisks pamats plašam uzvedības problēmu klāstam un ir vissvarīgākais iemesls, lai varētu izvēlēties attiecīgajam nepilngadīgajam visefektīvāko resocializācijas veidu. Sodam un izolācijai bez resocializācijas iespējas var būt kaitīga ietekme uz jaunieša prosociālu attīstību. Izolācija nesniedz iespēju izveidot pozitīvas vienaudžu attiecības, iesaistīšanos attīstošās aktivitātēs; ierobežo izglītības iegūšanu un darba iespējas; tādējādi iespējami veicina pazemošanu, noraidījumu, sociālo atsvešinātību, stigmatizāciju un nestabilitāti visas turpmākās dzīves garumā. Resocializācijas pieejas uzsver, ka nepilngadība ir tas laiks cilvēka dzīvē, kad ir vislielākās iespējas gūt pozitīvus rezultātus uzvedības maiņai. Lai mazinātu negatīvos izolācijas efektus, piemēram, iespējamo kontaktu veidošanu ar antisociāliem vienaudžiem un pakļaušanu negatīvām ietekmēm, un lai palielinātu iespējas iesaistīties sociāli vēlamās aktivitātēs un gūt pozitīvu ģimenes atbalstu vai cita veida atbalstu, individuāli pielāgotas resocializācijas iespējas ir jāpieņem mazāk ierobežojošās un slēgtās vidēs, ņemot vērā attiecīgā nepilngadīgā risku, vajadzības un sabiedrības drošību. Pašreiz, kad kaut cik notiek darbs ar bērna uzvedību ir tikai tad - kad bērnam tiek piespriesta nosacīta brīvības atņemšana. Taču arī tas ne vienmēr sasniedz soda mērķi – nepilngadīgā resocializācija. Savukārt sabiedriskais darbs (iepriekš piespiedu darbs) ir vienīgais sabiedrībā izciešamais soda veids nepilngadīgajam, tomēr tikai retu reizi tas ir atbilstošs bērna izdarītajam, problēmām un vajadzībām. Šobrīd akūti trūkst soda veids, kas bērnu neizolētu no sabiedrības, bet reizē būtu vērsts uz bērna vajadzībām un problēmu risināšanu. Līdz ar to KL 65. panta pirmajā daļā tiek atrunāti nepilngadīgajam piemērojamie pamatsodu un papildsodu veidi. KL 65. panta trešajā daļā tiek atrunāts, kādus soda veidus nepilngadīgajam var piemērot prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, proti, probācijas uzraudzību, sabiedrisko darbu vai naudas sodu, kā arī papildsodu – tiesību ierobežošana. KL 66.¹ panta pirmajā daļā tiek īpaši definēts brīvības atņemšanas soda saturs nepilngadīgajiem, kas līdz šim nebija noteikts, proti, brīvības atņemšana ir nepilngadīgā ievietošana audzināšanas iestādē, kas ietver nepilngadīgā vecumam, psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim piemērotu kriminālsodu izpildi reglamentējošā likumā noteiktu sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas līdzekļu un uzvedības noteikumu kopumu. Šobrīd nepilngadīgos zēnus ievieto Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, savukārt nepilngadīgās meitenes Ilģuciema cietuma atsevišķajā nodaļā, kas iekārtota atbilstoši prasībām, kādas izvirzītas audzināšanas iestādēm nepilngadīgajiem. KL 66.¹ panta otrajā un trešajā daļā tiek atrunāti brīvības atņemšanas soda piemērošanas ierobežojumi nepilngadīgajiem atbilstoši noziedzīgu

nodarījumu klasifikācijai, kas jau pašreiz ir atrunāti KL 65. panta otrajā daļā un paliek nemainīgi. Vienlaikus jāvērs uzmanību uz to, ka šie ierobežojumi neattiecas uz gadījumiem, kad nepilngadīgajam brīvības atņemšanu nosaka, aizstājot citus neizciestos kriminālsodus. Ir jāņem vērā, ka soda aizstāšana nav soda piemērošana. KL 64. panta otrajā daļā noteikts, ka uz nepilngadīgo ir attiecināmi citi šā likuma vispārīgās daļas nosacījumi, ja KL VII nodaļā nav noteikts citādi. Jāvērš uzmanību uz to, ka KL VII nodaļā netiek atrunāts, ka uz nepilngadīgajiem nav attiecināmi vispārīgie sodu aizstāšanas noteikumi, soda nepildīšanas gadījumā. Likumprojekts attiecībā uz nepilngadīgajiem KL 66.² panta trešajā daļā atrunā tikai labvēlīgāku soda aizstāšanas attiecību salīdzinājumā ar pieaugušajiem paredzēto. Tāpat kā līdz šim – KL 66.¹ panta ceturtajā daļā tiek atrunāts, ka, ja persona pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par ko KL sevišķās daļas attiecīgā panta sankcijā noteikta piemērojamā brīvības atņemšanas soda minimālā robeža, tiesa var piespriest sodu, kas ir zemāks par šo minimālo robežu, arī gadījumos, ja tiesa atzinusi, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos. KL 66.¹ panta piektajā daļā tiek īpaši atrunāts, ka brīvības atņemšanu nepilngadīgajam piemēro vienmēr kopā ar papildsodu – probācijas uzraudzība, arī gadījumos, kad šis papildsods nav paredzēts šā likuma Sevišķās daļas attiecīgā panta sankcijā, tādējādi nodrošinot, ka pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas tiks turpināts darbs pie nepilngadīgā resocializācijas, tā domāšanas un uzvedības maiņas. Lai bērnu neizolētu no sabiedrības, bet veicinātu tā resocializāciju un domāšanas maiņu, KL 66.² panta pirmajā daļā tiek paredzēta iespēja, ka atbilstoši noziedzīga nodarījuma kaitīgumam tiesa probācijas uzraudzību kā pamatsodu nepilngadīgajam var noteikt uz laiku no trim gadiem līdz sešiem gadiem arī par tāda smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, un par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Īpašos gadījumos, lai nodrošinātu pilnvērtīgu probācijas uzraudzības izpildi un darbu ar nepilngadīgā domāšanu un uzvedību, KL 66.² panta otrajā daļā tiek paredzēta iespēja, ka tiesa, pamatojoties uz soda izpildes iestādes iesniegumu, var pieņemt lēmumu par nepilngadīgā, kuram ar tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu noteikta probācijas uzraudzība, ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē uz laiku līdz trim gadiem, bet ne mazāk kā uz vienu gadu, ņemot vērā nelabvēlīgo sociālo vidi, kurā nepilngadīgais atrodas, iespējamu apdraudējumu nepilngadīgā veselībai vai dzīvībai vai citu iemeslu dēļ, kas kavē probācijas uzraudzības izpildi. Tādējādi bērns uzreiz nenonāktu Cēsu

Audzinašanas iestādē nepilngadīgajiem, proti, cietumā, bet gan nokļūtu Sociālās korekcijas izglītības iestādē "Naukšēni".”⁷⁹

“Tikai strādājot ar bērna domāšanu ir nodrošināma mērķa sasniegšana. Bieži vien to nav iespējams sasniegt, jo bērns katru dienu atgriežas savā ikdienas vidē, kas nereti pozitīvai attīstībai ir bremzējoša vai pat rada apdraudējumu bērna veselībai, dzīvībai vai sociālai attīstībai - kā pilnvērtīgam sabiedrības loceklim. SKII "Naukšēni" ievieto abu dzimumu audzēkņus vecumā no 11 līdz 18 gadiem, pamatojoties uz tiesas lēmumu. SKII "Naukšēni" atrodas Naukšēnu novada Naukšēnu pagastā, vēsturiskā vietā – Naukšēnu muižā. Skaistais muižas parks, lauku klusums un miers veicina šeit nonākušo audzēkņu sociālo un pedagoģisko korekciju. Iestāde var lepoties ar daudzveidīgu nodarbību klāstu – audzēkņi apgūst kulināriju, apģērbu dizainu, metālapstrādi, kokapstrādi, datorzinības un citas iemaņas. Vērtībizglītību nodrošina kristīgā ētika, biedrības "Esi brīvs!" nodarbības - atkarību profilakse, jaunsardzes nodarbības, bet sportot gribētājiem tiek piedāvāts futbols, hokejs, galda teniss, peldēšana un riteņbraukšana. Iestādes darbības mērķis ir nodrošināt izglītības ieguvī, sniegt zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas pastāvīgai dzīvei sabiedrībā. KL 66.² panta trešajā daļā attiecībā uz nepilngadīgajiem ir paredzēta speciāla kārtība probācijas uzraudzības aizstāšanai ar brīvības atņemšanu gadījumos, kad probācijas uzraudzība netiek pildīta. Šādos gadījumos neizciesto soda laiku aizstāj ar brīvības atņemšanu, divas probācijas uzraudzības dienas rēķinot kā vienu brīvības atņemšanas dienu, tādējādi nosakot labvēlīgāku soda aizstāšanas attiecību salīdzinājumā ar pieaugušajiem paredzēto. Šai gadījumā nav pašmērķis bērnu nesamērīgi ilgi izolēt no sabiedrības, jo katra tāda izolācija var radīt neatgriezeniskas deformācijas nepilngadīgā psihē, kas ilgtermiņā nevis uzlabo bērna uzvedību, bet rada tieši pretēju efektu. Saskaņā ar KL 66.²panta pirmo daļu atbilstoši noziedzīga nodarījuma kaitīgumam tiesa probācijas uzraudzību kā pamatsodu nepilngadīgajam var noteikt uz laiku no trim gadiem līdz sešiem gadiem arī par tāda smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, un par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. No minētā izriet, ka kopējais probācijas uzraudzības apmērs nepilngadīgo gadījumā var būt noteikts lielāks kā pilngadīgajām personām, proti, līdz pat 9 gadi. Piemēram, ja probācijas uzraudzības kā pamatsoda maksimālais laiks ir paredzēts seši gadi, bet kā papildsoda – arī pieci gadi, tad saskaitot šos sodus, kopējais soda apmērs nedrīkstēs pārsniegt deviņus gadus. Savukārt KL 66.³ pantā nepilngadīgajiem tiek paredzēta speciāla kārtība sabiedriskā

⁷⁹ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 15.-17.lpp.Piecejams: likumi.lv [aplūkots 29.11.2021.]

darba aizstāšanai gadījumos, kad tas netiek pildīts, proti, atšķirībā no pieaugušajiem nepilngadīgajiem sabiedriskais darbs netiks aizstāts ar brīvības atņemšanu, bet gan ar probācijas uzraudzību, kas ir vieglāks soda veids un ir daudz iedarbīgāks nepilngadīgā uzvedības korekcijai, tādējādi ieviešot t.s. pakāpenisku pieeju gadījumos, kad bērns izvairās no soda izpildes. KL 66.⁴ pantā tiek noteikts, ka naudas sods piemērojams tikai tiem nepilngadīgajiem, kuriem ir savi ienākumi. Naudas sods nepilngadīgajiem piemērojams no vienas līdz piecdesmit Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmērā. Minētais atkārtoti, kas iepriekš bija ietverts KL 65. panta ceturtajā daļā. Vienlaikus izstrādājot šos grozījumus tika secināts, ka naudas sods neveicina nepilngadīgā resocializāciju, tā ietvaros nenotiek darbs ar nepilngadīgā domāšanu un uzvedības maiņu, kā arī nepilngadīgajiem parasti nav savu pastāvīgu ienākumu. Ievērojot minēto, šāds soda veids nepilngadīgajiem ir piemērojams tikai izņēmuma gadījumos, piemēram, gadījumos, kad persona noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi būdama nepilngadīga, bet tiesāta tiek pēc pilngadības sasniegšanas, proti, kad tai ir savi patstāvīgi ienākumi, kā arī nav nepieciešams darbs ar personas domāšanas un uzvedības maiņu. KL 66.⁵ pantā nepilngadīgajiem ir paredzēti citi ar soda noteikšanu saistīti jautājumi, kas iepriekš bija ietverti KL 65. panta 2.², trešajā, 3.¹ un piektajā daļā.”⁸⁰ “Naudas sods ir visvieglākais Krimināllikumā paredzētais pamatsoda veids. Likumā no Latvijas Kriminālkodeksa pārņemta iespēja šo sodu noteikt arī kā papildsodu. Naudas sods kā visvieglākais soda veids par noziedzīgiem nodarījumiem bija paredzēts arī jau iepriekš minētajā 1933.gada Sodu likuma 2.pantā. Naudas sods nav saistīts ar notiesātā brīvības ierobežošanu, taču viņam var rasties būtiski materiālas dabas ierobežojumi, jo naudas sods ir mantiska rakstura sods.”⁸¹

⁸⁰ Ibid.17.-19.lpp.

⁸¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 354.lpp.

2.3 Sabiedriskā darba izpilde

Saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa 4.pantu⁸², pamats kriminālsoda izpildei ir spēkā stājies tiesas nolēmums vai prokurora priekšraksts par sodu, kā arī tiesas lēmums, kurš nav stājies spēkā un par kuru iesniegtā sūdzība atbilstoši Kriminālprocesa likumam neaptur tā izpildi. Izpildot jebkura veida kriminālsodu, ievērojami šādi pamatprincipi:

- 1) sodu izpildes praksē ir nodrošināmas likumā noteiktās garantijas pret spīdzināšanu un necilvēcīgu vai pazemojošu soda piemērošanu notiesātajai personai; soda izpildes mērķis nav sagādāt fiziskas ciešanas vai pazemot cilvēka cieņu, vai izstumt viņu no sabiedrības;
- 2) nav pieļaujama notiesāto diskriminācija atkarībā no rases, tautības, valodas, dzimuma, sociālā un mantiskā stāvokļa, politiskajiem uzskatiem, reliģiskās pārliecības un citiem kritērijiem;
- 3) likuma priekšā visi notiesātie ir vienlīdzīgi.

LSIK⁸³ 5.pants norāda uz kriminālsodu izpildes institūcijām, attiecīgi, kriminālsodus, kas piespriesti kā pamatsodi, izpilda:

- 1) Tieslietu ministrijas ieslodzījuma vietu pārvaldes brīvības atņemšanas iestādes – brīvības atņemšanu;
- 2) Valsts probācijas dienests – sabiedrisko darbu.

Kriminālsodus, kas piespriesti kā papildsodi, izpilda tiesu izpildītāji un ministru pārraudzībā vai pakļautībā esošas iestādes atbilstoši savai kompetencei. Mantas konfiskāciju, kas piespriesta kā papildsods, izpilda tiesu izpildītāji Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Ja tiesa piespriedusi sodu nosacīti vai nosacīti pirms termiņa atbrīvojusi no brīvības atņemšanas soda izciešanas, šāda tiesas nolēmuma izpildi kontrolē un notiesātos uzrauga Valsts probācijas dienests.

LSIK divdesmit ceturtnā nodaļa nosaka sabiedriskā darba izpildes kārtību. Saskaņā ar LSIK divdesmit ceturtnās nodaļas 133.pantu notiesātajam, kuram piemērots sabiedriskais darbs, ir pienākums pieteikties sabiedriskā darba izpildes uzsākšanai Valsts probācijas dienesta

⁸²Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970.[29.06.2021.red.]

⁸³Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 15.06.2021.[01.01.2022.red.]

teritoriālajā struktūrvienībā atbilstoši deklarētajai dzīvesvietai vai, ja notiesātajam nav deklarētās dzīvesvietas, — Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā, kuras darbības teritorijā atrodas viņa faktiskā dzīvesvieta, desmit darba dienu laikā no dienas, kad stājies spēkā tiesas nolēmums vai prokurora priekšraksts par sodu, vai desmit darba dienu laikā pēc notiesātā atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes, ja sabiedriskais darbs piemērots kopā ar brīvības atņemšanas sodu. Ja tiesa pieņēmusi lēmumu par notiesātā pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, notiesātajam ir jāierodas pieteikties sabiedriskā darba izpildes uzsākšanai Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā atbilstoši savai dzīvesvietai triju darba dienu laikā pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes. Ja notiesātais, lai izvairītos no soda izciešanas, noteiktā termiņā nepiesakās Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā, viņu rakstveidā brīdina par sabiedriskā darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Ja sabiedriskais darbs ir piemērots personai, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija nepilngadīga, ar sabiedrisko darbu notiesāto brīdina par sabiedriskā darba aizstāšanu ar probācijas uzraudzību. Valsts probācijas dienests sedz notiesātajam ar ierašanos Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā un sabiedriskā darba veikšanu saistītos transporta izdevumus, ja notiesātais ir nepilngadīgs vai notiesātā mājāsaimniecībai piešķirts trūcīgas mājāsaimniecības statuss. Valsts probācijas dienesta lēmums par sabiedriskā transporta izdevumu segšanu vai atteikšanos segt sabiedriskā transporta izdevumus nav pārsūdzams.

LSIK 134.pants nosaka, ka pašvaldībai ir tiesības noteikt tās teritorijā prioritāros sabiedrībai nepieciešamos darbus, kuros nodarbināmi notiesātie, kam piespriests sabiedriskais darbs. Šo darbu sarakstu pašvaldība iesniedz Valsts probācijas dienesta teritoriālajai struktūrvienībai, un tā regulāri informē pašvaldību par šo darbu izpildes gaitu. Valsts probācijas dienesta teritoriālajai struktūrvienībai pēc tiesas nolēmuma vai prokurora priekšraksta par sabiedriskā darba piemērošanu saņemšanas ir pienākums:

- 1) kontrolēt, kad notiesātais ierodas pieteikties soda izciešanai;
- 2) reģistrēt soda izciešanai pieteikušos notiesāto;
- 3) izskaidrot notiesātajam soda izciešanas nosacījumus un kārtību;
- 4) izsniegt notiesātajam norīkojumu pie darba devēja;
- 5) noslēgt līgumu ar darba devēju par notiesātā iesaistīšanu sabiedriskajā darbā;

6) kontrolēt, kā notiesātais veic darbu, un saņemt informāciju par to no attiecīgā darba devēja;

7) uzskaitīt nostrādātās stundas;

8) ja notiesātais izvairās no soda izciešanas, iesniegt tiesai iesniegumu ar lūgumu aizstāt notiesātajam piemēroto sodu —sabiedrisko darbu — ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, ja sabiedriskais darbs ir piemērots personai, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija nepilngadīga;

9) pēc tam, kad izpildīts nolēmums vai prokurora priekšraksts par sodu, paziņot par to soda piemērotājam, kas taisījis nolēmumu vai prokurora priekšrakstu par sodu.

Ja notiesātajam sabiedriskais darbs ir noteikts astoņdesmit un vairāk stundas un notiesātais faktiski ir izcietis ne mazāk kā pusi no noteiktā soda, ir pildījis šajā kodeksā paredzētos pienākumus, ievērojis sabiedriskā darba izpildes nosacījumus un kārtību un priekšzīmīgi pildījis sabiedrisko darbu, Valsts probācijas dienesta amatpersona var iesniegt tiesai iesniegumu par notiesātā atbrīvošanu no turpmākas soda izciešanas. Sabiedriskā darba izpilde līdz lietas izskatīšanai tiesā tiek apturēta. Sabiedriskā darba izpilde tiek apturēta un turpināta pēc notiesātā atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda izpildes iestādes, ja:

1) notiesātajam pamatsods vai papildsods — sabiedriskais darbs — piespriests kopā ar nosacītu notiesāšanu un tiesa pieņēmusi lēmumu atcelt nosacīto notiesāšanu un izpildīt spriedumā noteikto sodu;

2) notiesātajam pamatsods — sabiedriskais darbs — piespriests kopā ar brīvības atņemšanu, notiesātais ir nosacīti pirms termiņa atbrīvots no brīvības atņemšanas soda un tiesa pieņēmusi lēmumu izpildīt neizciestā soda daļu;

3) notiesātajam pamatsods — sabiedriskais darbs — piespriests kopā ar papildsodu — probācijas uzraudzība — un tiesa pieņēmusi lēmumu aizstāt probācijas uzraudzību ar brīvības atņemšanu;

4) notiesātajam pamatsods — sabiedriskais darbs — piespriests kopā ar pamatsodu — probācijas uzraudzība — vai pamatsods — probācijas uzraudzība — piespriests kopā ar papildsodu — sabiedriskais darbs — un tiesa pieņēmusi lēmumu aizstāt probācijas uzraudzību ar brīvības atņemšanu.

Sabiedriskā darba izpildes gaitā notiesātā nodarītais kaitējums darba devējam vai trešajai personai tiek izskatīts Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

LSIK 135.pants nosaka, ka soda izciešanas laikā sabiedriskajā darbā iesaistītajiem jāievēro darbavietā pieņemtie iekšējās kārtības noteikumi, darba disciplīna, darba drošības un darba aizsardzības noteikumi, godprātīgi jāveic uzdotais darbs, jāizpilda darba devēja norādījumi, jānostrādā noteiktais stundu skaits saskaņā ar darba grafiku. Soda izciešanas laikā notiesātais Valsts probācijas dienestā un sabiedriskā darba izpildes vietā nedrīkst atrasties alkohola, narkotisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē vai reibumā. Notiesātajam ir pienākums ierasties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktajā laikā. Ja notiesātais slimības dēļ nevar ierasties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā, lai uzsāktu vai turpinātu sabiedriskā darba izpildi, viņš par to paziņo Valsts probācijas dienesta amatpersonai. Valsts probācijas dienesta amatpersona atļauj neuzsākt vai neturpināt sabiedriskā darba izpildi slimības laikā un izdara par to attiecīgu ierakstu personas lietā. Ja notiesātais citu viņam svarīgu iemeslu dēļ nevar ierasties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā, lai uzsāktu vai turpinātu sabiedriskā darba izpildi, viņš par to paziņo Valsts probācijas dienesta amatpersonai. Ja Valsts probācijas dienesta amatpersona atzīst notiesātā neierašanās iemeslus par attaisnojošiem, tā var atļaut neuzsākt vai neturpināt sabiedriskā darba izpildi uz laiku, ne ilgāku par vienu mēnesi, un izdara par to attiecīgu ierakstu personas lietā. Notiesātā atvaļinājums pamatdarba vietā vai mācību atvaļinājums nav pamats atļaut uz laiku neveikt sabiedrisko darbu. Notiesātais sabiedriskā darba izpildes laikā nedrīkst izbraukt no valsts bez Valsts probācijas dienesta amatpersonas rakstveida piekrišanas. Ja Valsts probācijas dienesta amatpersona ir pieņēmusi lēmumu noraidīt notiesātā iesniegumu ar lūgumu atļaut izbraukt no valsts vai citu svarīgu iemeslu dēļ atļaut uz laiku neveikt sabiedrisko darbu, notiesātajam ir pienākums nekavējoties uzsākt vai turpināt sabiedriskā darba izpildi. Valsts probācijas dienesta amatpersona var noraidīt notiesātā lūgumu atļaut uz laiku neveikt sabiedrisko darbu, ja:

1) sodu izpildi regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā laikā notiesātais nav pieteicies Valsts probācijas dienestā sabiedriskā darba izpildes uzsākšanai un ir par to brīdināts;

2) sabiedriskā darba izpildes laikā notiesātais ir saņēmis brīdinājumu par sabiedriskā darba izpildes nosacījumu un kārtības pārkāpšanu;

3) divu gadu laikā no notiesājoša sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās dienas sabiedriskā darba izpildi nav iespējams pabeigt.

Valsts probācijas dienesta amatpersonas lēmumu noraidīt notiesātā lūgumu atļaut uz laiku neveikt sabiedrisko darbu notiesātais vai viņa pārstāvis var apstrīdēt Valsts probācijas dienesta vadītājam. Valsts probācijas dienesta vadītāja lēmums nav pārsūdzams. Valsts probācijas dienesta amatpersonas lēmuma apstrīdēšana neaptur tā darbību.

LSIK 136.pants nosaka, ka sabiedriskā darba izciešanas laikā ieskaita tās stundas, kuras notiesātais nostrādājis Valsts probācijas dienesta teritoriālā struktūrvienības norīkotajā darbā saskaņā ar darba grafiku. Notiesāto sabiedriskajā darbā drīkst nodarbināt darbadienās ne vairāk par divām stundām, bet ar viņa piekrišanu — ne vairāk par četrām stundām no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un ne vairāk par astoņām stundām brīvdienās un svētku dienās. Ja notiesātais nestrādā un nemācās, viņu drīkst nodarbināt līdz astoņām stundām dienā. Notiesātajiem, kuri iesaistīti sabiedriskajā darbā, nedēļā jānostrādā ne mazāk par 12 stundām, bet, ja Valsts probācijas dienesta teritoriālā struktūrvienība nevar regulāri nodrošināt notiesātos ar darbu, viņus sabiedriskajā darbā drīkst nodarbināt mazāk par 12 stundām nedēļā. Ja notiesātais ir jaunāks par 15 gadiem vai līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai turpina iegūt pamatizglītību, viņu drīkst nodarbināt ne ilgāk par divām stundām dienā un 10 stundām nedēļā, ja sabiedrisko darbu veic mācību gada laikā, un ne ilgāk par četrām stundām dienā un 20 stundām nedēļā, ja sabiedrisko darbu veic brīvlaikā. Ja notiesātais ir vecāks par 15 gadiem, bet nav sasniedzis 18 gadu vecumu un neturpina iegūt pamatizglītību, viņu drīkst nodarbināt ne ilgāk par septiņām stundām dienā un 35 stundām nedēļā. Ja notiesātā pamatdarbs atrodas ārvalstī vai ir saistīts ar periodisku uzturēšanos ārvalstī vai izglītības iestāde, kurā notiesātais iegūst izglītību, atrodas ārvalstī, notiesātajam gada laikā no tiesas nolēmuma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanās dienas vai sabiedriskā darba izpildes uzsākšanas pēc viņa atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes, ja sabiedriskais darbs piemērots kopā ar brīvības atņemšanas sodu, ir jānostrādā ne mazāk kā puse no piespriedtā soda.

LSIK 137.pants nosaka, ka darba devējs, kas noslēdzis līgumu ar Valsts probācijas dienestu par notiesāto nodarbināšanu vai nodarbina notiesātos sabiedrības interesēs bez līguma, ierāda notiesātajiem attiecīgu darbu, kuru viņi var veikt no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā, un:

- 1) rada notiesātajiem darba aizsardzības prasībām atbilstošus darba apstākļus, iepazīstina viņus ar darba aizsardzības un darba kārtības noteikumiem;
- 2) apgādā notiesātos ar darba veikšanai nepieciešamajiem darbarīkiem un instrumentiem;

3) uzrauga, kā notiesātie veic ierādīto darbu.

Darba devējs informē Valsts probācijas dienestu par katra notiesātā nostrādāto stundu skaitu un par izvairīšanos no soda izciešanas.

LSIK 138.pants nosaka, ka ja notiesātais soda izciešanas laikā bez attaisnojuma neievēro soda izciešanas nosacījumus un kārtību, ar kuru viņš tika iepazīstināts, Valsts probācijas dienesta amatpersona pēc šādas rīcības iemeslu noskaidrošanas rakstveidā brīdina notiesāto par iespējamām sekām. Ja Valsts probācijas dienesta amatpersona konstatē, ka ar sabiedrisko darbu notiesātais neņem vērā izteikto brīdinājumu un atkārtoti bez attaisnojuma pārkāpj soda izciešanas nosacījumus un kārtību, tā iesniedz tiesai iesniegumu par šā soda aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Sabiedriskā darba izpilde līdz lietas izskatīšanai tiesā tiek apturēta. Ja ar sabiedrisko darbu notiesāta persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija nepilngadīga, un Valsts probācijas dienesta amatpersona konstatē, ka ar sabiedrisko darbu notiesātais neņem vērā izteikto brīdinājumu un atkārtoti bez attaisnojuma pārkāpj soda izciešanas nosacījumus un kārtību, tā var atkārtoti brīdināt notiesāto vai iesniegt tiesai iesniegumu par sabiedriskā darba aizstāšanu ar probācijas uzraudzību. Sabiedriskā darba izpilde līdz lietas izskatīšanai tiesā tiek apturēta. Ja ar sabiedrisko darbu notiesāta persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija sasniegusi 18 gadu vecumu, un Valsts probācijas dienesta amatpersona konstatē, ka ar sabiedrisko darbu notiesātais vecumā no 18 līdz 25 gadiem neņem vērā izteikto brīdinājumu un atkārtoti bez attaisnojuma pārkāpj soda izciešanas nosacījumus un kārtību, tā var atkārtoti brīdināt notiesāto vai iesniegt tiesai iesniegumu par sabiedriskā darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Sabiedrisko darbu izpilde līdz lietas izskatīšanai tiesā tiek apturēta. Ja notiesātais nepiekrīt alkohola koncentrācijas izelpotajā gaisā pārbaudei vai tās rezultātiem un atsakās doties uz ārstniecības iestādi medicīniskās pārbaudes veikšanai vai narkotisko vai citu apreibinošo vielu ietekmes noteikšanai, šāda viņa rīcība tiek uzskatīta par sabiedriskā darba izpildes nosacījumu un kārtības pārkāpumu.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 119 “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpildi”⁸⁴, kuri izdoti saskaņā ar Valsts

⁸⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr.119, Rīgā 2010.gada 9.februārī “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi” Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/205060-kartiba-kada-valsts-probacijas-dienests-organize-kriminal soda--piespiedu-darbs--izpildi> [aplūkots 26.09.2021.]

probācijas dienesta likuma 12.pantu⁸⁵, 1-3.punktā ir noteikts, ka personas, kurām ar tiesas nolēmumu vai prokurora priekšrakstu par sodu piemērots sabiedriskais darbs, nodarbina Valsts probācijas dienests vai valsts vai pašvaldību iestādes, kapitālsabiedrības, aģentūras, biedrības, nodibinājumi un reliģiskās organizācijas, ar kurām dienests ir noslēdzis līgumu par probācijas klientu nodarbināšanu sabiedriskajā darbā. Sabiedriskā darba izpildi dienests organizē atbilstoši darba tiesiskās attiecības regulējošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka nodarbināšanas aizliegumus un ierobežojumus, pārtraukumus darbā, ciktāl šie noteikumi nenosaka citādi, kā arī atbilstoši darba aizsardzību regulējošajiem normatīvajiem aktiem. Savukārt, 4-5.punkts nosaka, ka sabiedriskā darba izpildi organizē tā dienesta teritoriālās struktūrvienības nodaļa, kuras darbības teritorijā atrodas probācijas klienta deklarētā dzīvesvieta. Ja probācijas klientam nav deklarētās dzīvesvietas, sabiedriskā darba izpildi nodrošina struktūrvienība, kuras darbības teritorijā atrodas viņa dzīvesvieta.

“Probācijas speciālists pirms sabiedriskā darba izpildes uzsākšanas izskaidro sabiedriskā darba izpildes nosacījumus un kārtību, izvēlas atbilstošāko darba devēju sabiedriskā darba izpildei, sagatavo norīkojumu un darba grafiku sabiedriskā darba veikšanai, kā arī ierīko sabiedriskā darba izpildes vietā. Savukārt probācijas klienta pienākums ir ievērot sabiedriskā darba izpildes vietā pieņemtos iekšējās kārtības noteikumus, darba disciplīnu, darba drošību un darba aizsardzības noteikumus. Probācijas klientam ir godprātīgi jāveic uzdotais darbs, jāpilda darba devēja norādījumi, jānostrādā noteiktais stundu skaits saskaņā ar darba grafiku un jāinformē Valsts probācijas dienesta amatpersona par izmaiņām, kas var ietekmēt sabiedriskā darba izpildi, saskaņā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 135.pantu⁸⁶. Papildus tam ir jāievēro LSIK 135.panta trešajā daļā noteiktais, ka sabiedriskā darba izpildes laikā nedrīkst izbraukt no valsts bez Valsts probācijas dienesta rakstveida piekrišanas, LSIK 135.panta otrā daļa, kurā noteikts, ka ja ir darbnespēja – informēt Valsts probācijas dienesta amatpersonu, LSIK 135.panta ceturtā daļa, kurā noteikts, ka ja nevar ierasties noteiktajā laikā – jāinformē Valsts probācijas dienesta amatpersona. Jāuzrāda sabiedriskā darba neveikšanu attaisnojoši dokumenti, kā arī jāievēro LSIK 135.panta piektā un sestā daļa, proti, ja strādā vai mācās ārzemēs, gada laikā no tiesas nolēmuma vai priekšraksta par sodu spēkā stāšanās dienas vai atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes, jānostrādā ne mazāk kā puse no piespriestā soda,

⁸⁵ Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003.[01.01.2019.red.]

⁸⁶ Latvijas Sodu izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [29.06.2021.red.]

kā arī valsts probācijas dienestā un sabiedriskā darba izpildes vietā nedrīkst atrasties alkohola, narkotisko, toksisko vai psihotropo vielu reibumā.”⁸⁷

Valsts probācijas dienesta vadītāja vietniece funkciju jautājumos Ilona Linde skaidro, ka “sabiedriskie darbi kuri tiek veikti, ir gan tādi, kas ir ļoti vienkārši, piemēram sezonas darbi – rudens lapu grābšana, ziemā – sniega tīrīšana, pavasarī – apzaļumošana, telpu uzkopšana un labiekārtošana, gan tādi, kuru veikšanai ir nepieciešamas noteiktas prasmes, piemēram, brūģēšana, metināšana, darbs informācijas tehnoloģiju jomā u.c. Tie jau ir kvalificēti darbi, kurus arī vairāk gaida darba devējs. Šādi darba devējs var konkrēta darba paveikšanai paredzēto naudiņu novirzīt citu aktuālu jautājumu atrisināšanai. Ja cilvēks izvairās no sabiedriskā darba izpildes, mēs sākotnēji cenšamies noskaidrot iemeslus. Ja cilvēks nesniedz paskaidrojumu vai paskaidrojumā minētie iemesli nav attaisnojuši, viņš saņem brīdinājumu. Ja pēc brīdinājuma saņemšanas atkārtoti tiek pārkāpti sabiedriskā darba izpildes nosacījumi, mēs sagatavojam iesniegumu tiesai par sabiedriskā darba aizstāšanu ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. Ja skatāmie gada laikā, tad 91% ir tādas personas, kuras strādā, un tikai 9% gadījumu nākas vērsties tiesā. To cilvēku vidū, kuriem nesokas ar sabiedriskā darba izpildi, ir gan tādi, kuri sākumā strādājuši, bet pēc tam dažādu iemeslu dēļ strādāt ir pārtraukuši, gan arī tādi, kuri jau pat sākumā nav uzskatījuši par vajadzīgu doties uz probācijas dienestu. Kopā 2019.gadā piespiedu darba izpilde tika organizēta 8190 probācijas klientiem.”⁸⁸

Autore uzskata, ka ir svarīgi apskatīt 2020. gada Valsts probācijas dienesta pārskatu, lai apskatītu vai šī sabiedriskā darba organizēšanas tendence ir augusi salīdzinot ar 2019.gadu.

“Probācijas klienti, kuriem tika organizēta sabiedriskā darba izpilde 2020.gadā, visvairāk bija sodīti par:

- zādzību, krāpšanu un piesavināšanos nelielā apmērā (Krimināllikuma 180. pants);
- transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē (Krimināllikuma 262. pants);
- svešas kustamas mantas slepenu vai atklātu nolauptīšanu (Krimināllikuma 175. pants);

⁸⁷ Valsts probācijas dienests “Piespiedu darbs” Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/piespiedu-darbs> [aplūkots 26.09.2021.]

⁸⁸ Rekšņa O. “Piespiedu darba uzraudzība. Kā to veic?” 2020.gada 10.oktobris. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/7082613/piespiedu-darba-uzraudziba-ka-to-veic> [aplūkots 26.09.2021.]

- narkotisko un psihotropo vielu neatļautu iegādāšanos, glabāšanu un realizēšanu nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu lietošanu bez ārsta nozīmējuma (Krimināllikuma 253.² pants);
- par izvairīšanos no tiesas nolēmuma pildīšanas (Krimināllikuma 312.pants).”⁸⁹

“Sabiedriskā darba izpildes laikā probācijas klienti nostrādāja 474 878 (t.sk. nepilngadīgie – 11 697) sabiedriskā darba stundas, kas ir par 125 567 stundām mazāk kā 2019. gadā. Saskaņā ar minimālās stundas tarifa likmi 2020. gadā, probācijas klientu darbs darba devējiem 2020. gadā ļāva ietaupīt vismaz 1 175 208 eiro. No 2005. gada sabiedriskajā darbā paveiktie darbi darba devējiem ļāvuši ietaupīt vismaz 12 497 826 eiro. 2020. gadā sabiedriskā darba izpildi ietekmēja valstī noteiktie Covid–19 infekcijas izplatības ierobežojumi. Ierobežojumu laikā sabiedriskā darba izpilde tika daļēji apturēta, savukārt saasinoties infekcijas izplatībai, decembrī tā tika apturēta pilnībā, un tika turpināta tikai gadījumos, kad sabiedrisko darbu nepieciešams īstenot Covid–19 infekcijas izplatības radīto seku mazināšanai. 2020. gadā SIA "Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīca" tika nodarbināti astoņi probācijas klienti, kuri tika iesaistīti Covid–19 infekcijas radīto seku mazināšanas darbos. Probācijas klienti veica dažādus palīgdarbus: palātu kārtošana, inventāra pārvietošana, pacientu pārvietošana starp medicīnas iestādes stacionāriem, pacientu nogādāšana mājās, medicīnas transporta uzkopšana. 2020. gadā Dienests uzsāka aktīvu sadarbību ar Latvijas Autobiļu federāciju sabiedriskā darba jomā. Probācijas klienti veica darbus, kas saistīti ar kārtības nodrošināšanu minirallija "Ropaži" sacensībās (12 probācijas klienti) un Latvijas Kausaautosprinta "RX CHALLENGE BIRZGALE" sacensībās (10 probācijas klienti).”

“2020. gadā kopumā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 278 nepilngadīgajiem probācijas klientiem. Nepilngadīgie probācijas klienti, kuriem tika organizēta sabiedriskā darba izpilde 2020.gadā, visbiežāk bija sodīti par:

- svešas kustamas mantas slepenu vai atklātu nolaupišanu (Krimināllikuma 175. pants);
- zādzību, krāpšanu un piesavināšanos nelielā apmērā (Krimināllikuma 180. pants);
- mantas tīša iznīcināšana, bojāšana (Krimināllikuma 185. pants);

⁸⁹ Ibid.12.lpp.

- transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē (Krimināllikuma 262. pants, 262. pirmā daļa).”⁹⁰

Apskatot Valsts probācijas dienesta pārskatu par 2020.gadu⁹¹, sabiedriskā darba izpilde ir tikusi organizēta 8054 probācijas klientiem, kas nozīmē, ka salīdzinot ar 2019.gadu probācijas klientu skaits ir krities par 136 probācijas klientiem.

⁹⁰ Ibid.12.-13.lpp.

⁹¹ Valsts probācijas dienesta publiskais pārskats 2020. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/media/1082/download> [aplūkots 28.09.2021]

3. SABIEDRISKĀ DARBA REGULĒJUMS ĀRVALSTĪS

Sabiedriskā darba (piespiedu darba) (ārvalstu krimināllikumos visbiežāk lietotais nosaukums ir “sabiedriskie darbi”) reglamentācija Eiropas valstu likumos ir atšķirīga, to nosaka vēsturiskās, nacionālās īpatnības, reģionālās izpausmes, katras valsts likumdevēja prakse, doktrīnas nostādnes utt. Taču, ņemot vērā kriminālpolitikas humanizācijas un globalizācijas tendences pasaulē, arī jautājumā par sabiedrisko darbu reglamentāciju vairumā Eiropas valstu krimināllikumos saskatāmas kopīgas iezīmes – viena no tām – sabiedriskie darbi ir kļuvuši par brīvības atņemšanas (ieslodzījuma) soda nopietnu alternatīvu.⁹²

Valdības priekšlikums par jauna soda ieviešanu atbalstīja tiesu sistēmas darbinieki un Anglijā un Velsā sabiedriskie darbi (*community service*) jeb “bezmaksas pakalpojumi sabiedrības labā” tika ieviesti 1973.gadā, kad spēkā stājās Powers of Criminal Courts Act. Šis likums noteica – ja par 17 gadiem vecāka persona tiek atzīta par vainīgu nozieguma izdarīšanā, par kuru var piemērot brīvības atņemšanu, tiesa var izdot pavēli, kas uzliek vainīgajam pienākumu, ja viņš piekrīt šādam sodam, veikt noteiktu darbu bez atlīdzības pašvaldībā (no 40 līdz 240 stundām) un tiesa ir uzskatījusi par nepieciešamu uzklaut probācijas dienesta vai sociālā darbinieka domas par personas iespējām veikt konkrēto darbu. Notiesātā uzvedību kontrolēja speciāla amatpersona. Sods – bezmaksas pakalpojumu sabiedrības labā, ja tas netiek pagarināts, nedrīkst pārsniegt 12 mēnešus. Soda piemērošanas nosacījumu neievērošana rada sekas – naudas soda vai cita soda noteikšanu. Šī soda piemērošanas sākumposmā tiesas to noteica par sīkiem likumpārkāpumiem, nodarbinot notiesātos smagos fiziskos darbos, bet vēlākajos gados – arvien biežāk arī personām, kas izdarīja nopietnākus nodarījumus, iesaistot tās darbos, kuri ir efektīvāki vietējās sabiedrības drošības nostiprināšanā. 1982.gadā Criminal Justice Act⁹³ šo sodu attiecināja arī uz nepilngadīgajām personām, kas izdarījušas noziegumu, par kuru var piemērot ieslodzījumu, nosakot, ka “bezmaksas pakalpojumi sabiedrības labā” var tikt noteikti uz laiku no 40-120 stundām, ja tam piekrīt nepilngadīgais.⁹⁴

⁹² Reigase A., 2010, 242.lpp.

⁹³ Criminal Justice Act [Apvienotās Karalistes Krimināllikums], 2003. Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents> [aplūkots 01.12.2021.]

⁹⁴ Reigase A., 2010, 243.-244.lpp.

“Lietuvas Republikas Kriminālkodekss⁹⁵, kas pieņemts 2000.gada 26.septembrī un ir spēkā no 2003.gada 1.janvāra, savā sodu sistēmā iekļāvis sodu publiskie darbi (42.pants), kuru piemērošanas nosacījumi reglamentēti Kriminālkodeksa 46.pantā. Tiek noteikts, ka publiskos darbus tiesa nosaka kodeksa Sevišķajā daļā paredzētajos gadījumos, taču darbu izpildīšanas laiks un darba stundu skaits sankcijās nav norādīts; to nosaka tiesa, piemērojot sodu. Lietuvā publiskos darbus var piemērot (atšķirībā no Krimināllikuma) tikai ar notiesātā piekrišanu uz laiku no viena mēneša līdz vienam gadam: ja publiskie darbi noteikti par noziegumu, tad to laiks nedrīkst pārsniegt 480 stundas, ja par kriminālpārkāpumu – 240 stundas (tātad noteikta publisko darbu diferenciācija atkarībā no izdarītā noziedzīgā nodarījuma veida). Persona, kas notiesāta ar publiskajiem darbiem, apņemas tiesas noteiktajā laikā bez atlīdzības izpildīt sabiedriski derīgus darbus no 10 līdz 40 stundām mēnesī. Publisko darbu veidu nosaka izpildu instance kopā ar vietējās pašpārvaldes izpildu instancēm un (vai) apgabala priekšnieka administrāciju (46.panta ceturtnā daļa). Lietuvas Kriminālkodeksā atšķirībā no Krimināllikuma noteiktas tiesiskas sekas, ja persona publiskos darbus var aizstāt ar naudas iemaksu (5 līdz 25 minimālā iztikas minimuma apmērā) noziegumā cietušo personu fondā. Personai minētā naudas summa jāiemaksā tiesas noteiktā termiņā (70.pants). Ja persona attaisnojošu iemeslu dēļ tiesas noteiktajā laikā nav nostrādājusi noteiktās publisko darbu stundas, tiesa var pagarināt publisko darbu izpildīšanas laiku, kamēr persona nenostādās noteiktās stundas.”⁹⁶

“Saskaņā ar 46.panta septīto daļu izvairīšanās no publisko darbu izciešanas ir:

- 1) soda izpildes instances brīdinājums par izvairīšanās iespējamām tiesiskām sekām (Valsts probācijas dienesta brīdinājums kā reakcija uz personas izvairīšanos no sabiedriskā darba (piespiedu darba) izciešanas noteikts arī Latvijas Sodū izpildes kodeksā un citos aktos);
- 2) sodū izpildes instances iesniegums tiesai, ja arī pēc brīdinājuma persona izvairās no publisko darbu izciešanas. Tiesā šajā gadījumā, atšķirībā no Krimināllikuma, var rīkoties divējādi:
 - vai nu aizstāt publiskos darbus ar naudas sodu (6 publisko darbu stundas rēķinot kā naudas sodu viena minimālā iztikas minimuma apmērā),

⁹⁵ Lietuvas Republikas Kriminālkodekss. U. Krastiņš, V. Liholaja. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija. Latvija. Lietuva. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

⁹⁶ Reigase A., 2010, 255-256.lpp.

- vai ar arestu (6 publisko darbu stundas rēķinot kā vienu aresta dienu).⁹⁷

“Publiskos darbus var piemērot arī nepilngadīgajiem, kas izdarījuši noziegumus. Saskaņā ar Lietuvas Kriminālkodeksa 90.pantu publiskos darbus šādām personām nevar piespriest uz laiku, ilgāku par 240 stundām. Krimināllikumā piespiedu darba laika diferenciacija atkarībā no vainīgā vecuma nav veikta.”⁹⁸

Igaunijas Republikas sodu kodekss,⁹⁹ kas parlamentā pieņemts 2001.gada 6.jūnijā un stājies spēkā 2002.gada 1.septembrī, atšķirībā, piemēram, no Krimināllikuma, Lietuvas Kriminālkodeksa un Nīderlandes Kriminālkodeksa, neparedz tādu sodu kā sabiedriski derīgs darbs.¹⁰⁰

“Igaunijas Republikas sodu kodeksa 69.panta 1.daļa nosaka, ka ja tiesa piemēro apcietinājumu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai izpilda nosacītu cietumsodu, kas piespriests šā kodeksa 73. vai 74.pantā noteiktajā kārtībā, tiesa to var aizstāt ar sabiedriski derīgu darbu. Viena aizturēšanas vai ieslodzījuma diena atbilst vienai sabiedriski derīga darba stundai, kuras minimālais ilgums ir piecas stundas. Aizturēšanu vai ieslodzījumu var aizstāt ar sabiedriski derīgu darbu tikai ar likumpārkāpēja piekrišanu. 69.panta 2.daļa savukārt nosaka, ka sabiedriski derīga darba ilgums nedrīkst pārsniegt astoņas stundas dienā. Ja likumpārkāpējs sabiedriski derīgu darbu veic no cita darba vai mācībām brīvajā laikā, sabiedriski derīga darba ilgums nedrīkst pārsniegt četras stundas dienā. Attiecīgi pārkāpējs par sabiedriski derīgu darbu atlīdzību nesaņem. 69.panta 3.daļa nosaka, ka ja tiesa piemēro sabiedriski derīgu darbu, tad tiesa arī nosaka tā izpildes termiņu, kurš nedrīkst pārsniegt divdesmit četrus mēnešus noziedzīgu nodarījumu gadījumā un divpadsmit mēnešus par pārkāpumiem. Tiesa var apturēt termiņu likumpārkāpēja slimības vai ģimenes stāvokļa dēļ vai uz laiku, kurā likumpārkāpējs atrodas obligātajā militārajā dienestā, alternatīvajā dienestā vai rezerves dienestā. Apturot termiņu un nosakot jaunu termiņu, tiesa ņem vērā par attiecīgo nodarījumu noteikto vispārējo sabiedriski derīga darba termiņu. Attiecīgi šis pants arī norāda uz to, ka veicot sabiedriski derīgu

⁹⁷ Ibid. 256.lpp.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Igaunijas Republikas Sodu kodekss. U. Krastiņš, V. Liholaja. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija. Latvija. Lietuva. – Rīgā: Tiesu namu aģentūra, 2004.

¹⁰⁰Reigase A., 2010, 274.lpp.

darbu, likumpārkāpējs ievēro uzraudzības prasības un pilda pienākumus, kas viņam uzlikti saskaņā ar šā kodeksa 75.panta noteikumiem. Pārkāpējam noteiktās sabiedriski derīga darba stundas līdz vienai ceturtdaļai var uzskatīt par segtu ar piedalīšanos jebkādās darbībās, kas samazina jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku. Tiesību akti, kas regulē veselības aizsardzību un arodveselību un drošību, attiecas uz likumpārkāpējiem, kuri veic sabiedriski derīgu darbu. Ja nepieciešams, tiesa pirms apcietinājuma vai brīvības atņemšanas aizstāšanas ar sabiedriski derīgu darbu var noteikt likumpārkāpēja medicīnisko pārbaudi, lai noskaidrotu, vai likumpārkāpēja veselības stāvoklis ļauj veikt sabiedriski derīgo darbu. Ja likumpārkāpējs izvairās no sabiedriski derīga darba, nepilda uzraudzības prasības vai nepilda viņam uzliktos pienākumus, soda izpildes amatpersona var izteikt rakstveida brīdinājumu vai tiesa var uzlikt likumpārkāpējam papildu pienākumus.”¹⁰¹

“Sodu kodekss sabiedriski derīga darba izpildi saista ar virkni pienākumu, kas notiesātajam jāpilda šajā laikā. Saskaņā ar kodeksa 75.panta pirmo daļu notiesātajam jādzīvo tiesas noteiktajā pastāvīgajā dzīvesvietā; jāatskaitās probācijas uzrauga noteiktajos termiņos probācijas uzraudzības departamentā; jāpakļaujas savā dzīvesvietā probācijas uzrauga kontrolei un jāiesniedz viņam ziņas par savu pienākumu izpildīšanu un iztikas līdzekļiem utt. Savukārt 75.panta otrajā daļā ir uzskaitītas prasības, kuras tiesa, ņemot vērā nozieguma izdarīšanas apstākļus un notiesātā personību, var kontroles laikā noteikt notiesātajam:

- atlīdzināt tiesas noteiktajā laikā ar noziegumu nodarīto kaitējumu;
- nelietot alkoholiskos dzērienus un narkotiskos līdzekļus;
- neiegādāties, nenēsāt un neizmanto ieročus;
- tiesas noteiktajā laikā atrast darba vietu, iegūt vidējo izglītību vai specialitāti;
- iziet paredzēto ārstēšanās kursu, ja viņš iepriekš devis savu piekrišanu;
- izpildīt pienākumu uzturēt viņa apgādībā esošos;
- neapmeklēt tiesas norādītās vietas un atturēties no kontaktiem ar tiesas norādītajām personām;
- piedalīties sociālās palīdzības realizēšanas programmās.”¹⁰²

¹⁰¹ Penal Code of the Republic of Estonia (2001, as of May 2021). Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/9098/file/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf [aplūkots 29.12.2021.]

¹⁰² Reigase A., 2010, 275.-276.lpp.

“1992.gada Francijas Republikas Kriminālkodeksā¹⁰³ kurš ir spēkā no 1994.gada 1.marta darbs sabiedrības interesēs paredzēts divējādi:

1) kā viens no pamatsoda veidiem (piemēram, 6 mēnešu laikā jānostrādā 200 stundas),

2) kopā ar soda izpildīšanas atlikšanu (piemēram, ieslodzījuma cietumā atlikšana uz 3 mēnešiem ar prasību izpildīt darbu sabiedrības interesēs 300 stundu apmērā 6 mēnešu laikā).”¹⁰⁴

“Darbs sabiedrības interesēs Francijas Kriminālkodeksā tika ieviests ar 1983.gada 10.jūlija likumu, kura pieņemšanu ietekmēja vairāki faktori:

- straujš ieslodzīto skaita pieaugums;
- vairāku eksperimentu pozitīvā pieredze ārvalstīs un arī Francijā;
- jaunas kriminālpolitikas realizēšana noziedzības profilakses jomā.”¹⁰⁵

“Tā kā sodu sistēma Francijas Kriminālkodeksā ir veidota atbilstoši likumdevēja noteiktajam noziedzīgo nodarījumu dalījumam trīs grupās, jānoskaidro darba sabiedrības interesēs vieta sodu sistēmā. Saskaņā ar kodeksu noziegumus soda ar kriminālsodu, nodarījumus ar labošanas sodiem, bet pārkāpumus – ar policijas sodiem. Kriminālkodeksā reglamentēti arī darba sabiedrības interesēs izpildes apturēšanas nosacījumi. Izpilde var tikt uz laiku apturēta, ja pastāv nopietns veselības, ģimenes, profesionālas, sociālas dabas pamats, kā arī uz laiku, kamēr notiesātais atrodas apcietinājumā vai pilda militāro dienestu (131-22.pants).”¹⁰⁶

“Krievijas Federācijas Kriminālkodekss,¹⁰⁷ kas pieņemts 1996.gada 24.maijā un stājies spēkā 1997.gada 1.janvārī, savā sodu sistēmā (44.pantā) kā pamatsodu pirmo reizi iekļāvis obligātos darbus, kas likumā definēti kā notiesātā no pamatdarba un mācībām brīvajā laikā bez

¹⁰³ Criminal Code of the French Republic (as of 2005) [Francijas Republikas Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf [aplūkots 01.12.2021.]

¹⁰⁴ Reigase A., 2010, 246.lpp.

¹⁰⁵ Reigase A., 2010, 247.-248.lpp.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Criminal Code of the Russian Federation (1996, amended 2012) [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]

atlīdzības izpildāmi darbi (49.panta pirmā daļa). Darbu veids bija jānosaka vietējām pašvaldībām. Obligāto darbu laiks tika noteikts no 60 līdz 240.stundām, izpildot dienā ne vairāk par četrām stundām. Kriminālkodeksa 49.panta trešajā daļā bija noteiktas ļaunprātīgas izvairīšanās no obligāto darbu izciešanas sekas – tie aizstājami ar brīvības ierobežošanu vai arestu šajā pantā noteiktajās attiecībās. Tāpat likumdevējs bija noteicis, kādām personu kategorijām obligātie darbi netiek piemēroti, tās precīzi nosaucot: I un II grupas invalīdiem; sievietēm grūtniecības stāvoklī; sievietēm, kuru apgādībā ir bērni līdz astoņu gadu vecumam; sievietēm, kas sasniegušas 55 gadu, bet vīriešiem – 60 gadu vecumu, kā arī karavīriem, kas dien armijā pēc iesaukuma. Pirms obligāto darbu spēkā stāšanās, t.i., ar 2003.gada 8.decembra likumu būtiskas izmaiņas tika izdarītas Kriminālkodeksa 49.pantā, tika paplašināts to personu loks, kam var piemērot obligātos darbus, sašaurinot personu kategorijas, kam tos nevar piemērot: I grupas invalīdiem; sievietēm grūtniecības stāvoklī; sievietēm, kuru apgādībā ir bērni līdz 3 gadu vecumam. Precizēti arī norādījumi par karavīriem, kuriem obligātos darbus nepiemēro (49.panta ceturrtā daļa). Kā redzams, Krievijas Federācijas likumdevējs konsekventi pieturas pie personu, kam nevar piemērot obligātos darbus, precīza uzskaitījuma. Obligātos darbus var piemērot arī nepilngadīgajām personām, taču, salīdzinājumā ar Krimināllikumu, tiek noteikts īsāks šo darbu laiks (no 40 līdz 160 stundām) ar norādi, ka izpildāmajam darbam jābūt nepilngadīgajam pa spēkam. Personām vecumā no 15 gadiem šo darbu ilgums nedrīkst pārsniegt divas stundas dienā, bet vecumā no 15 līdz 16 gadiem – trīs stundas dienā (Kriminālkodeksa 88.panta trešā daļa).”¹⁰⁸

“Sabiedriskie darbi paredzēti arī Ukrainas Kriminālkodeksā¹⁰⁹ (pieņemts 2001.gada 5.aprīlī, spēkā ar 2001.gada 1.septembrī) un Moldovas Republikas Kriminālkodeksā¹¹⁰ (pieņemts 2002.gada 18.aprīlī, spēkā no 2002.gada 19.decembra). Abos kriminālkodeksos šis sods iekļauts sodu sistēmā un piemērojams tikai kā pamatsods (Ukrainas Kriminālkodeksa 52.pants; Moldovas Republikas Kriminālkodeksa (62.pants). Lai gan sodam ir atšķirīgs nosaukums, pēc būtības, pazīmēm, darba stundu skaita un citiem nosacījumiem abu valstu kodeksos tie reglamentēti līdzīgi, zināmā mērā pat atkārtojot “sabiedrisko darbu” piemērošanas

¹⁰⁸ Reigase A., 2010, 251.-254.lpp.

¹⁰⁹ Criminal Code of Ukraine [Ukrainas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview> [aplūkots 01.12.2021.]

¹¹⁰ The Criminal Code of the Republic of Moldova [Moldovas Republikas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/download/id/3559/file/Criminal%20Code%20RM.pdf> [aplūkots 01.12.2021.]

nosacījumus Baltkrievijas Republikas Kriminālkodeksā¹¹¹. Tas arī saprotams, jo likumdevēja darbību krimināltiesību jomā mūsdienās raksturo normu unifikācijas un tuvināšanās tendences. Ukrainas Kriminālkodeksā atšķirībā no citu valstu likumiem atbildība par sabiedrisko darbu nepildīšanu noteikta nevis Kriminālkodeksa Vispārīgajā daļā, bet tāpat kā Baltkrievijas Republikas Kriminālkodeksā – Sevišķajā daļā, veidojot patstāvīgu nozieguma sastāvu.”¹¹²

“Nīderlandes Kriminālkodeksā¹¹³ noteiktajā sodu sistēmā pēc sešu gadu ilga eksperimenta posma 1987.gada beigās kā pamatsods tika iekļauti sabiedriskie darbi, kuri ir vieglāks sods par ieslodzījumu, bet smagāks par naudas sodu (Kriminālkodeksa 9.pants). Nīderlandē principā jebkuram notiesātajam ar brīvības atņemšanu, ne ilgāku par sešiem mēnešiem, var piemērot sabiedriskos darbus, jo Kriminālkodekss šajā ziņā nenosaka nekādu noziedzīgu nodarījumu uzskaitījumu. Nīderlandes Kriminālkodeksā tiek norādīts tikai izpildāmo sabiedrisko darbu maksimālais stundu skaits – līdz 240 stundām. Likumā sabiedrisko darbu minimālais stundu skaits nav norādīts, taču praksē tas ir desmit stundas. Sabiedriskie darbi Nīderlandē piemērojami arī nepilngadīgajiem.”¹¹⁴

“Spānijas Kriminālkodekss,¹¹⁵ kas pieņemts 1995.gada 24.novembrī un stājies spēkā 1966.gada 24.maijā, savā sodu sistēmā iekļāvis arī darbus sabiedrības labā, kas saskaņā ar Spānijas Kriminālkodeksa 33.panta piekto daļu var būt gan pamatsods, gan papildsods. Darbu sabiedrības labā izpildes kontroli likumdevējs Spānijā uzticējis nevis vāji attīstītam probācijas dienestam, bet gan tiesai vai tribunālam, kas taisījis spriedumu. Salīdzinājumam – Latvijā, atslogojot tiesu darbību, šāda veida sodu izpildes kontroli sekmīgi veic probācijas dienests.”¹¹⁶

¹¹¹ The Criminal Code of the Republic of Belarus [Baltkrievijas Republikas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/id/15713> [aplūkots 01.12.2021.]

¹¹² Reigase A., 2010, 256.-257.lpp.

¹¹³ Criminal Code of the Kingdom of Netherlands (1881,amended 2012) [Nīderlandes Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]

¹¹⁴ Reigase A., 2010, 258.-260.lpp.

¹¹⁵ Criminal Code of the Kingdom of Spain (1995, as of 2013) [Spānijas Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]

¹¹⁶ Reigase A., 2010, 261.-262.lpp.

“Sabiedrībai derīgu darbu iekļaušana Čehijas Kriminālkodeksā¹¹⁷ 1995.gadā tāpat kā daudzās citās valstīs saistāma ar noziedzības līmeņa paaugstināšanos, cietumu pārapsūdzotību un cietumnieku uzturēšanas lielām ekonomiskām izmaksām. Sabiedrībai derīgi darbi, sākot ar 1996.gada 1.janvāri, Čehijā piemērojami kā pamatsods un papildsods kopā ar naudas sodu vai tiesību ierobežošanu. Čehijas Kriminālkodeksā (tāpat kā Krimināllikumā) sabiedrībai derīgus darbus likumpārkāpējam var piespriest bez viņa piekrišanas.”¹¹⁸

“Zviedrijas Kriminālkodeksā¹¹⁹ (pieņemts 1962.gadā, spēkā no 1965.gada 1.janvāra). 28.nodaļā paredzēta otra iespēja tiesām piemērot sabiedriskos darbus, t.i., saistībā ar probācijas noteikšanu. Probācija, ja notiesātais piekrīt sabiedriskajiem darbiem (arī piemērojot nosacītu spriedumu kopā ar sabiedriskajiem darbiem, notiesātajam šādiem darbiem jāpiekrīt), var tikt noteikta arī ar pienākumu pildīt sabiedriskos darbus.”¹²⁰

¹¹⁷ Criminal Code of the Czech Republic (2009,amended 2011) Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6370/file/Czech%20Republic_CC_2009_am2011_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]

¹¹⁸ Reigase A., 2010, 263.lpp.

¹¹⁹ The Swedish Criminal Code [Zviedrijas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.government.se/49f391/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf> [aplūkots 01.12.2021.]

¹²⁰ Reigase A., 2010, 273.lpp.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Saskaņā ar 2020.gada 17.decembra grozījumiem Krimināllikumā, kuri stājās spēkā 2022.gada 1.janvārī, kriminālsoda piespiedu darbs nosaukums tiek mainīts uz nosaukumu sabiedriskais darbs, atsaucoties uz to, ka piespiedu darbam, kā nosaukumam, ir personu pazemojošs raksturs, kā arī šāds nosaukums līdz šim ir radījis neizpratni, proti, persona, kura veic piespiedu darbu, tiek pakļauta darbam grūtību dēļ, nevis tāpēc, ka persona tā atlīdzina sabiedrībai par izdarīto noziedzīgo nodarījumu.
2. Līdz 2021.gada 30.decembrim sabiedrisko darbu nevar piemērot darbnespējīgām personām, proti, atbilstoši judikatūrā un juridiskajā literatūrā noteiktajam, tās ir personas, kurām ir noteikta invaliditāte, sievietes grūtniecības stāvoklī, pensionāri u.c. No 2022.gada 1.janvāra sabiedrisko darbu nevarēs piemērot personām, kuras fizisku vai psihisku traucējumu dēļ to nespēj veikt. No 2022.gada 1.janvāra sabiedriskā darba piemērošana netiek saistīta ar kritērijiem – invalīds, grūtniece vai pensionārs, bet tiks vērtēti objektīvi kritēriji, attiecīgi persona vai nu spēj vai nespēj veikt sabiedrisko darbu. Autoresprāt, šādi likuma grozījumi ir vērtējami pozitīvi, atsaucoties uz grozījumu anotācijā minēto, ka līdz šim tiesu praksē tika noteikts, ka, ja noteikta invaliditāte, tad nevar piemērot sabiedrisko darbu, kas nav samērīgi, jo netika vērtēta ne personas invaliditātes grupa vai iemesli kāpēc šī invaliditāte noteikta. Būtiski uzsvērt arī to, ka personas ar trešās un pat otrās grupas invaliditāti ir arī darbspējīgas un tām nav nepieciešama sociālās uzvedības korekcija. Šādi grozījumi ļauj tiesai lemjot jautājumu par sodu izvērtēt katras personas spējas individuāli.
3. Lai arī šādi grozījumi attiecībā uz darbnespējīgo personu loku vērtējami pozitīvi, proti, ka katras personas spējas varēs izvērtēt individuāli, autoresprāt, varētu rasties sarežģījumi arī ar jauno regulējumu, attiecībā uz Krimināllikuma 40.panta trešajā daļā ietverto frāzi “fizisku vai psihisku traucējumu dēļ”, jo šāds regulējums ir ļoti plašs, lai arī tas dod iespēju izvērtēt katras personas spējas individuāli, tas rada jautājumus, kas tiek uzskatīts par fizisku vai psihisku traucējumu, jo arī Krimināllikuma grozījumu anotācijā tas netiek skaidrots. Traucējumi būtu attiecināmi uz personas darbību, bet invaliditāte ir uzskatāma par fizisku vai garīgu stāvokli, proti, traucējumus bieži var ārstēt ar medikamentiem, bet invaliditāte var nebūt ārstējama. Autoresprāt, šeit varētu rasties līdzīga prakse kā līdz šim, ja tiesu

praksē tika minēts “Krimināllikumā nav konkrēti paskaidrots, kādas personas atzīstamas par darbnespējīgām”, tad turpmāk tiesu praksē varētu būt minēts, ka “Krimināllikumā nav konkrēti skaidrots, kas ir atzīstams par fizisku vai psihisku traucējumu.”

4. Līdz 2021.gada 31.decembrim Krimināllikuma 40.panta trešajā daļā noteikts, ka, ja persona ļaunprātīgi izvairās no soda izciešanas, tiesa neizciesto sodu aizstāj ar brīvības atņemšanu, četras darba stundas rēķinot kā vienu īslaicīgu brīvības atņemšanas dienu, bet no 2022.gada 1.janvāra Krimināllikuma 40.panta piektajā daļā noteikts, ka ja persona bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, kas noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, tad tiesa pēc soda izpildes iestādes iesnieguma saņemšanas neizciesto sodu aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, četras darba stundas rēķinot kā vienu īslaicīgas brīvības atņemšanas dienu, taču ne ilgāk par trim mēnešiem. Attiecīgi, no 2022.gada 1.janvāra Krimināllikuma redakcija nosaka maksimālo īslaicīgās brīvības atņemšanas aizstāšanas termiņu.
5. Saskaņā ar KL 66.³ pantu, ja nepilngadīgais, kurš notiesāts ar sabiedrisko darbu, vai nepilngadīgais, kuram sabiedriskais darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, tiesa, pamatojoties uz soda izpildes iestādes iesniegumu, neizciesto sodu aizstāj ar probācijas uzraudzību uz vienu gadu. Savukārt, saskaņā ar KL 40.panta piektajā daļā noteikto, ja persona, kura notiesāta ar sabiedrisko darbu, vai persona, kurai sabiedriskais darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla to nepilda, tiesa pēc soda izpildes iestādes iesnieguma saņemšanas neizciesto sodu aizstāj ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, četras darba stundas rēķinot kā vienu īslaicīgas brīvības atņemšanas dienu, taču ne ilgāk par trim mēnešiem. Šāds regulējums no 2022.gada 1.janvāra ļaus nepilngadīgai personai nevis justies sodītai, bet palīdzēs novērst iespējamus uzvedības cēloņus un radīt sociāli pozitīvu vērtību izpratni.
6. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts, ka ar 2020.gada 17.decembra pieņemtajiem grozījumiem Krimināllikumā tiek aizsākta nepilngadīgo kriminālatbildības reforma, paredzot nepilngadīgai personai atšķirīgu sodu piemērošanas un aizstāšanas kārtību. Īpašu uzsvāru liekot uz to, ka attiecībā uz nepilngadīgo no 2022.gada 1.janvāra saskaņā ar KL 64.panta trešo daļu, ievērojot KL 35.panta otrajā daļā noteikto soda mērķi, attiecībā uz nepilngadīgo primāra ir viņa resocializācija. Pamatojoties uz to, ka vairācumam nepilngadīgo problemātiskā uzvedība ir pārejoša, tādēļ sods bez resocializācijas var negatīvi ietekmēt nepilngadīgā identitāti. Resocializāciju no

2022.gada 1.janvāra ļaus sasniegt KL 65.panta pirmās daļas 2.punktā un otrās daļas 1.punktā paredzētais pamatsods un papildsods probācijas uzraudzība.

7. Ar 2020.gada 17.decembra grozījumiem Krimināllikumā, kuri stāsies spēkā no 2022.gada 1.janvāra, tiek ieviests KL 66.³ pants, kurā tiek paredzēts, ka ja nepilngadīgais, kurš notiesāts ar sabiedrisko darbu, vai nepilngadīgais, kuram sabiedriskais darbs noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, tiesa, pamatojoties uz soda izpildes iestādes iesniegumu, neizciesto sodu aizstāj ar probācijas uzraudzību uz vienu gadu. Attiecīgi, KL 66.² panta pirmā daļa nosaka, ka atbilstoši noziedzīga nodarījuma kaitīgumam tiesa probācijas uzraudzību kā pamatsodu nepilngadīgajam var noteikt uz laiku no trim gadiem līdz sešiem gadiem arī par tāda smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, un par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā norādīts, ka kopējais probācijas uzraudzības apmērs nepilngadīgo gadījumā var būt noteikts lielāks kā pilngadīgajām personām, proti, līdz pat 9 gadi.
8. Prakses pētījuma rezultātā autore secina, ka visbiežāk personas ar sabiedrisko darbu tiek sodītas par zādzību, krāpšanu un piesavināšanos nelielā apmērā, transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, par mantas tīšu iznīcināšanu, bojāšanu un svešas kustamas mantas slepenu vai atklātu nolaupišanu.
9. Autore salīdzināja 2019.gada un 2020.gada Valsts probācijas dienesta pārskatus par sabiedriskā darba organizēšanu. 2019.gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 8190 probācijas klientiem, savukārt 2020.gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 8054 klientiem, no kā ir secināms, ka probācijas klientu skaits ir krities par 136 probācijas klientiem, līdz ar to autoresprāt ir novērojama pozitīva tendence attiecība uz sabiedriskā darba izpildes organizēšanu.
10. 2020.gadā sabiedriskā darba izpildi ietekmēja valstī noteiktie Covid-19 infekcijas izplatības ierobežojumi. Ierobežojumu laikā sabiedriskā darba izpilde tika daļēji apturēta, attiecīgi probācijas klientu darbs darba devējiem 2020.gadā ļāva ietaupīt vismaz 1 175 208 eiro.
11. Lietuvas, Zviedrijas, Francijas u.c. krimināllikumos noteikts, ka personai ir jāpiekrīt veikt sabiedriskos darbus, arī sabiedriskā darba stundu ilgums dažādās valstīs ir atšķirīgs, tomēr, lai arī sabiedriskā darba piemērošana un reglamentācija dažādu

valstu krimināllikumos atšķiras, kopēja iezīme ir novērojama, sabiedriskais darbs ir kļuvis par brīvības atņemšanas alternatīvu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Beliha G. “Kriminālsoda – piespiedu darbs – īpatnības un šī soda efektivitāte Latvijā”
Pieejams: <http://www.sbsnews.eu/lv/geopolitika/item/376-kriminālsoda-piespiedu-darbs-ipatnibas-un-si-soda-efektivitate-latvija> [aplūkots 25.09.2021]
2. Igaunijas Republikas Sodū kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija. Latvija. Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
3. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
4. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
5. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.
6. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
7. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības vispārīgā un sevišķā daļā. Papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
8. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļā. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
9. Kronberga I. Nepilngadīgo personu likumpārkāpumu prevencija kā kriminālsoda mērķis. Promocijas darbs. Rīga, 2019. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/48930/298-72904-Kronberga_Ilona_ik14159.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 29.11.2021]
10. Lietuvas Republikas Kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija. Latvija. Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
11. Neimanis J. Darbspējīgas personas jēdziena saturs Krimināllikuma 40.panta otrajā daļā. Jurista Vārds. 2016. 12.aprīlis, Nr.15.
12. Reigase A. Piespiedu darbs krimināltiesībās. Likums un realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.
13. Rekšņa O. “Piespiedu darba uzraudzība. Kā to veic?” 2020.gada 10.oktobris. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/7082613/piespiedu-darba-uzraudziba-ka-to-veic> [aplūkots 26.09.2021]

14. Sabiedrības integrācijas fonds “Piespiedu darba nozīme sociālās atstumtības mazināšanā” Rīga 2007. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/media/148/download> [aplūkots 25.09.2021]
15. Sodū likums ar komentāriem. Sast. Mincs P. un Lauva J. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1936.
16. Šveices Kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
17. Valsts probācijas dienesta publiskais pārskats 2020. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/media/1082/download> [aplūkots 28.09.2021]
18. Valsts probācijas dienests “Piespiedu darbs” Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/piespiedu-darbs> [aplūkots 26.09.2021]
19. [b.a.]: “What kind of community service can a judge order?” Pieejams: <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/what-kind-community-service-can-judge-order.html> [aplūkots 29.11.2021]

Normatīvie akti

1. Dzenīša J. un Niedres A. Vispārīgā redakcija. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982.
2. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 17.12.2020. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/5E0C011D68B7A60CC225864C00430EFD?OpenDocument> [aplūkots 25.09.2021.]
3. Grozījumi Latvijas Labošanas darbu kodeksā: LV likums. Pieņemts 15.12.1994.
4. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998.
5. Kriminālprocesa likums: LV likums. 21.04.2005.
6. Latvijas kriminālkodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961.
7. Latvijas PSR labošanas darbu kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970.
8. Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970.
9. Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:buAdMbXwywsJ:https://likumi.lv/wwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/TMANOT_100121_KL_BERNI.APDEIT.DOCX+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari [aplūkots 28.09.2021.]

10. Ministru kabineta noteikumi Nr.119, Rīgā 2010.gada 9.februārī “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi” Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/205060-kartiba-kada-valsts-probacijas-dienests-organize-kriminalsoda--piespiedu-darbs--izpildi> [aplūkots 26.09.2021]
11. Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorija. Pieņemts 29.08.1991.
12. Sodū likums: LV likums. Pieņemts 02.01.1934.
13. Sodū likums: LV likums. Tieslietu ģenerāldirekcijas kodificēts 1942. gada izdevums. Pieejams: http://flriga.lu.lv/tzpi/materiali/LSL/Sodu_likums_1942.pdf [aplūkots 29.11.2021.]
14. Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003.
15. Criminal Code of the Czech Republic (2009,amended 2011) Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6370/file/Czech%20Republic_CC_2009_am2011_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]
16. Criminal Code of the French Republic (as of 2005) [Francijas Republikas Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf [aplūkots 01.12.2021.]
17. Criminal Code of the French Republic [Francijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show> [aplūkots 29.11.2021.]
18. Criminal Code of the Kingdom of Netherlands (1881,amended 2012) [Nīderlandes Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]
19. Criminal Code of the Kingdom of Spain (1995, as of 2013) [Spānijas Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]
20. Criminal Code of the Russian Federation (1996, amended 2012) [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf [aplūkots 01.12.2021.]

21. Criminal Code of Ukraine [Ukrainas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview> [aplūkots 01.12.2021.]
22. Criminal Justice Act [Apvienotās Karalistes Krimināllikums], 2003. Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents> [aplūkots 01.12.2021.]
23. Penal Code of the Republic of Estonia (2001, as of May 2021). Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/9098/file/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf [aplūkots 29.12.2021.]
24. The Criminal Code of the Republic of Belarus [Baltkrievijas Republikas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/documents/id/15713> [aplūkots 01.12.2021.]
25. The Criminal Code of the Republic of Moldova [Moldovas Republikas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.legislationline.org/download/id/3559/file/Criminal%20Code%20RM.pdf> [aplūkots 01.12.2021.]
26. The Criminal Code of the Russian Federation [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf [aplūkots 29.11.2021.]
27. The Swedish Criminal Code [Zviedrijas Kriminālkodekss] Pieejams: <https://www.government.se/49f391/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf> [aplūkots 01.12.2021.]

Juridiskās prakses materiāli

1. Satversmes tiesas 25.01.2018. spriedums lietā Nr. 2018-25-01, Latvijas Vēstnesis, 2019, nr.228.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 08.11.2007. Lēmums Lietā SKK-J-571/2007. Pieejams: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ox_hZ7JJXtAJ:www.at.gov.lv/downloadlawfile/4105+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari [aplūkots 14.11.2021.]
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 27.02.2015 lēmums Lieta Nr.SKK-48/2015. Pieejams: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tizBxywgM8IJ:https://at.g>

- [ov.lv/downloadlawfile/3684+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari](https://www.manas.tiesas.lv/downloadlawfile/3684+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv&client=safari) [aplūkots 14.11.2021.]
4. Vidzemes apgabaltiesa. Krimināllieta Nr. 5830503902. 29.03.2006. Pieejams: [tiesas.lv](https://www.manas.tiesas.lv) [aplūkots 27.11.2021.]
 5. Kurzemes apgabaltiesa. Krimināllieta Nr. 11380090406. 15.01.2007. Pieejams: [tiesas.lv](https://www.manas.tiesas.lv) [aplūkots 27.11.2021.]
 6. Valkas rajona tiesas 22.01.2014. spriedums lietā Nr.11140003713, Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2021.]
 7. Aizkraukles rajona tiesas 11.08.2014. spriedums lietā Nr.11370045014, Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2021.]
 8. Zemgales rajona tiesas 20.12.2019.gada. spriedums lietā Nr. 11390069919. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 29.11.2021.]
 9. Kurzemes rajona tiesas 07.09.2020. spriedums lietā Nr. 11380014819. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 17.12.2021.]
 10. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 21.12.2020 spriedums lietā Nr. 11091013419. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 17.12.2021.]
 11. Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2008.gads. 84.-86.lpp. Pieejams: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjWg4K1ieb0AhX0QvEDHZlqDAsQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.at.gov.lv%2Ffiles%2Fuploads%2Ffiles%2Fdocs%2Fsummaries%2F2008%2Ftiesu_prakses_apkopojums_2_2008.doc&usg=AOvVaw29l2VBYhZrWKYVIukM7n-a [aplūkots 27.11.2021.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs "Kriminālsods "Sabiedriskais darbs"" izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ (Digna Bendzelovska)

_____ (rekomendēju/nerekomendēju) bakalaura darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: Mg. iur. Evija Vīnkalna _____ 2021.gada ____ . _____ .

Recenzents: _____

Bakalaura darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2021.gada ____ . _____ . Protokola Nr. _____ .

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Iveta Balode _____

Bakalaura darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2022.gada ____ . _____ . Protokola Nr. _____ .

Komisijas sekretārs/-e: _____